

Sylwester Czopek, Joanna Podgórska-Czopek

Wielokulturowe stanowisko nr 22 w Grodzisku Dolnym, pow. Leżajsk – podsumowanie wyników badań prowadzonych w latach 1996–1999

W latach 1996–1999 prowadzono badania wykopaliskowe na stanowisku nr 22 w Grodzisku Dolnym. Miały one charakter ratowniczy, bowiem na powierzchni stwierdzono liczne rozorane obiekty i zaciemnienia, odpowiadające wychodniom warstwy kulturowej. Dodatkowo w jednej z części stanowiska zaobserwowano ślady wybierania piasku. Fakty te, w połączeniu z dużymi nadziejami badawczymi, do których dość mocne podstawy dawał materiał powierzchniowy, zdecydowały o podjęciu badań. Były one finansowane głównie ze środków konserwatorskich. Jedynie w ciągu ostatniego sezonu (1999) w pracach wykopaliskowych uczestniczyli studenci archeologii rzeszowskiej WSP w ramach programowej praktyki, finansowanej przez uczelnię. Należy również wspomnieć o wszechstronnej pomocy władz Gminy Grodzisko Dolne, od początku i niestrudzenie wspierających archeologów. Do tej pory wyniki badań omawiano jedynie wrywkowo, a dotyczy to przede wszystkim cmentarzyska kultury trzcinieckiej (S. Czopek 1998a; 1998c, s. 158–159; 2000) i osady wczesnosłowiańskiej z początków wczesnego średniowiecza (S. Czopek, J. Podgórska-Czopek 1999). Pojedyncze zabytki i wzmianki o stanowisku weszły także do literatury syntetycznej (S. Czopek 1998b, s. 78, 80, 109, 144–145; 1999, s. 115–116, 139, 178, 194). Przedstawiana tutaj wersja sprawozdania i podsumowania badań za lata 1996–1999 ma za zadanie zaprezentowanie rysującej się problematyki badawczej i głównych zagadnień związanych z funkcjonowaniem stanowiska.

Lokalizacja stanowiska jest bardzo typowa dla całego regionu nadsańskiego-wisłoczańskiego. Leży ono bowiem na nadzalewowej terasie Wisłoka, zajmując przy tym piaszczysty stok i krawędź doliny niewielkiego cieku, tworzącego dość szeroką dolinę (dziś zajęta przez podmokłe łąki). Biorąc pod uwagę współczesne realia można by powiedzieć, że stanowisko leży przy drodze z Grodziska do Chodaczowa, m.in. wśród zabudowań wsi Grodzisko Nowe (ryc. 1). Jest to niedawno powstałe sołectwo, które wydzieliło się z Grodziska Dolnego. Nie przeprowadzono jednak podziału gruntów (wszystkie należą do jednej jednostki geodezyjnej – Grodzisko Dolne, mając tam ciągłą numerację). To, jak i fakt, że wydzielenie nowej wsi miało miejsce już po badaniach Archeologicznego Zdjęcia Polski, wprowadzających numerację stanowisk w obrębie miejscowości,

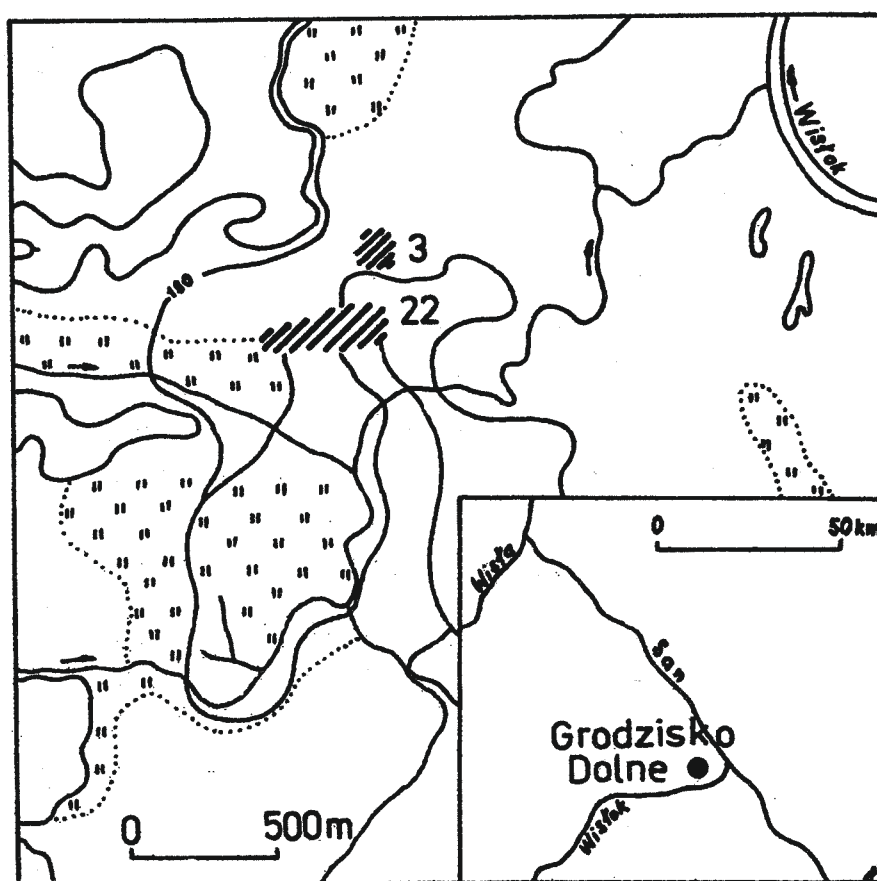
spowodowało, że nadal posługujemy się dawną terminologią, mówiąc, że stanowisko leży w Grodzisku Dolnym. Nie bez znaczenia jest także i to, że sąsiednie stanowiska weszły już do literatury archeologicznej jako znajdujące się w Grodzisku Dolnym (por. K. Moskwa 1976, s. 191–200; S. Czopek 1996, s. 10, 130–140). Konieczna jest jeszcze uwaga dotycząca numeracji stanowisk. Do tej pory, stanowisko badane w latach 1996–1997 było utożsamiane ze znaną, badaną w latach 1958–1962 osadą wczesnosłowiańską (J. Podgórska-Czopek 1991) – stanowiskiem nr 3. Taki numer otrzymało ono w trakcie badań AZP, bowiem tak wynikało z dostępnych wówczas danych. Wtedy także jako nr 22 określono inne, położone w sąsiedztwie stanowisko. Okazało się jednak, że numerację tę należy zamienić i stanowisko nr 3 (badane wcześniej) to w istocie nr 22 wg numeracji AZP. Natomiast badane w latach 1996–1997 powinno nosić numer 22 obręb miejscowości, a nie nr 3, pod jakim znajduje się w dokumentacji AZP.

Badania prowadzono według siatki arowej, zorientowanej zgodnie ze stronami świata. Jednostką eksploracyjną była czwarta część ara (5 x 5 m). Ponieważ stanowisko jest bardzo rozległe (ponad 5 ha) badaniami można było objąć jego niewielką część. Skoncentrowano się więc na miejscach występowania śladów zniszczonych obiektów i warstwy kulturowej we wschodniej części obszaru wyznaczonego przez rozrzut materiału ceramicznego na powierzchni. Zakres i główne efekty prac w latach 1996–1999 zawarto w tabeli 1.

Tabela 1. Zestawienie zakresu i efektów prac wykopaliskowych na stanowisku 22 w Grodzisku Dolnym w latach 1996–1999

Rok	Powierzchnia przebadana	Odkryte obiekty	Materiał ruchomy	
			Tzw. wydzielony	Masowy – ceramika
1996	150 m kw.	18	21 poz. PKW	2005 fr.
1997	330 m kw.	32	33 poz. PKW	3894 fr.
1998	518 m kw.	18	85 poz. PKW	5002 fr.
1999	496 m kw.	36	84 poz. PKW	3079 fr.
Razem	1494 m kw.	104	223 poz. PKW	13980 fr.

PKW – Polowa Księga Wpływów (liczba zinwentaryzowanych pozycji)

Ryc. 1. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 3 i 22 – lokalizacja
 Abb. 1. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 3. und 22. Lokalisierung
 Рис. 1. Гродзиско Долное, пов. Лежайск, пам. 3 и 22 – локализация

Przebadano zatem dość dużą powierzchnię, prawie 15 arów (ryc. 2), uzyskując pokaźną serię materiałów ruchomych i odkrywając niezwykle interesujące obiekty.

Dotychczasowe badania pozwalają określić stanowisko jako wielokulturowe z wydzielającymi się następującymi horyzontami („faktami”) osadniczymi: paleolit schyłkowy wraz z mezolitem, kultura trzciniecka, tarnobrzeńska kultura łużycka, kultura przeworska, okres wczesnosłowiański wczesnego średniowiecza i jego późniejsza faza.

Paleolit i mezolit

Pierwszy horyzont reprezentują pojedyncze wytwory krzemienne – narzędzia i półsurowiec, zalegające prawie we wszystkich warstwach bez wyraźnych koncentracji planigraficznych. W większości można je zatem uznać za znajdujące się na wtórnym złożu. Wielu form nie można precyzyjnie datować. Noszą bowiem cechy interkulturowe, reprezentując stylistykę epoki kamienia – np. odłupki i wiórodłupki, łuski. Niektóre z nich są jednak rozpoznawalne jako wytwory schyłkowopaleolityczne lub mezolityczne. Wśród tych pierwszych można wymienić wióry odbite z rdzeni dwupiętowych (ryc. 3a) czy pojedyncze formy narzędziowe – np. przekłuwacz (ryc. 3h). Z typowych zabytków mezolitycznych na uwagę zasługują: rdzeń mikrolityczny (ryc. 3g), trapez (ryc. 3e), mikrolit w typie ostrza sowerskiego (ryc. 3d),

skrobacz (ryc. 3c) i fragment zbrojnika (ryc. 3f). Obecność trapezu sugeruje datowanie inwentarza mezolitycznego na okres atlantycki. W zbiorze tym brak jest jednoznacznych cech kulturowych. Pod względem surowcowym dominuje krzemień świeciechowski, a jest obecny również surowiec czekoladowy, jurajski, narzutowy i wołyński.

Pojedyncze wytwory krzemienne mają cechy późniejszego krzemieniarstwa neolitycznego i wczesnobrązowego. Można tutaj wymienić wiór retuszowany i odłupki. Horyzont ten nie rysuje się jednak wyraźnie, a nie można wykluczyć, że zabytki te łączą się np. z obecną na stanowisku kulturą trzciniecką¹.

Kultura trzciniecka

Drugim horyzontem są czasy trwania kultury trzcinieckiej. Z tego okresu odkryto ślady zniszczonego przez późniejsze osadnictwo cmentarzyska szkieletowego. Trzy pierwsze groby zlokalizowano w 1997 roku, a czwarty w 1999. Wszystkie zostały już opublikowane (S. Czopek 1998; 2000), co zwalnia od pełnej prezentacji źródeł i ich szczegółowej analizy. Podajmy tylko, że materiały ceramiczne wskazują na datowanie cmentarzyska w granicach starszego od-

¹ Za pomoc w określeniu materiałów krzemiennych gorąco dziękujemy mgr. Piotrowi Miturze.

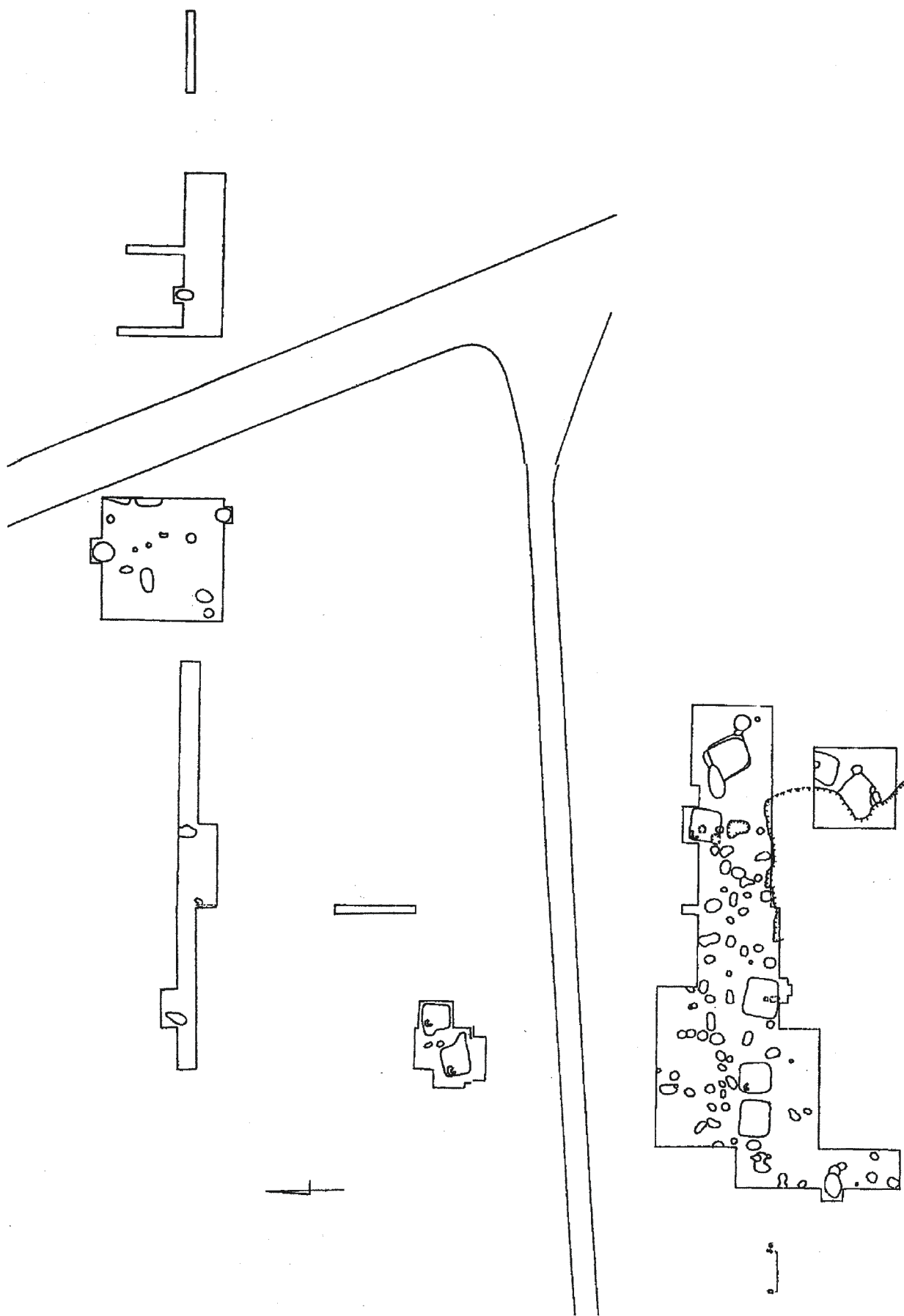
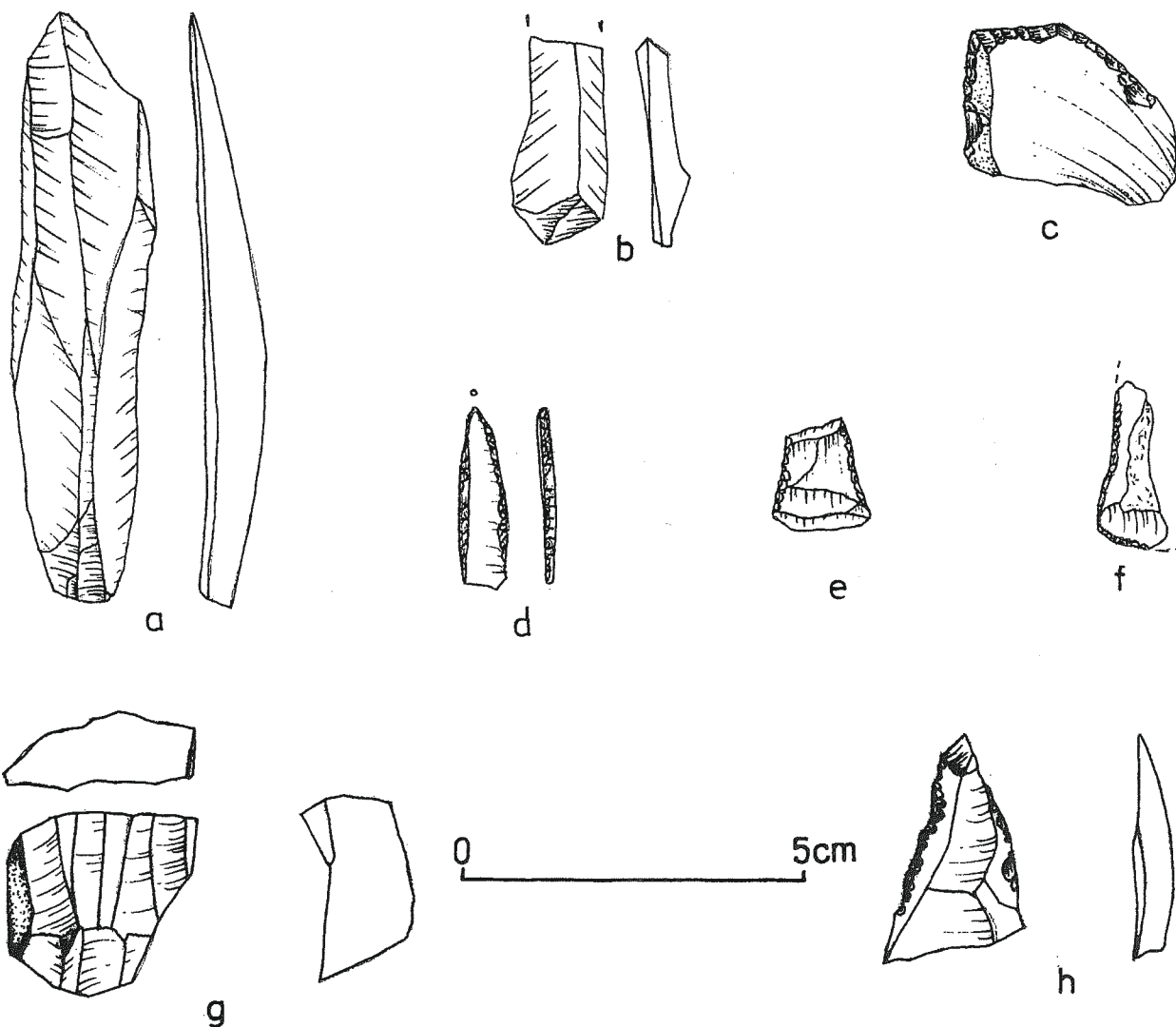
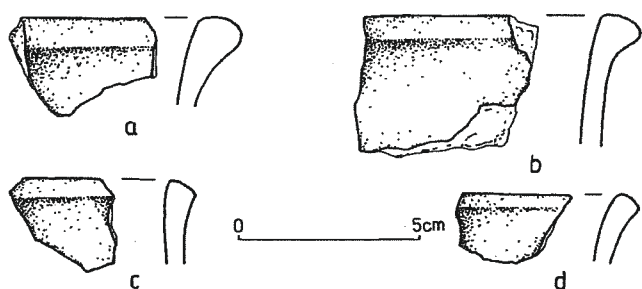

Рис. 2. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Plan zbadanej części stanowiska (1996–1999) z naniesionymi obiektami
 Abb. 2. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Plan des erforschten Teils der Fundstelle (1966–99) mit markierten Objekten
 Рис. 2. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. План исследованной части памятника (1996–1999 гг.) с объектами

Ryc. 3. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Materiał krzemienisty (wybór)
 Abb. 3. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Feuersteinmaterial (Auswahl)
 Рис. 3. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Кремневый материал (выборка)

Ryc. 4. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Ceramika kultury trzcinieckiej, warstwa kulturowa
 Abb. 4. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Keramik der Trzciniec-Kultur, Kulturschicht
 Рис. 4. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Керамика тжцинецкой культуры, культурный слой

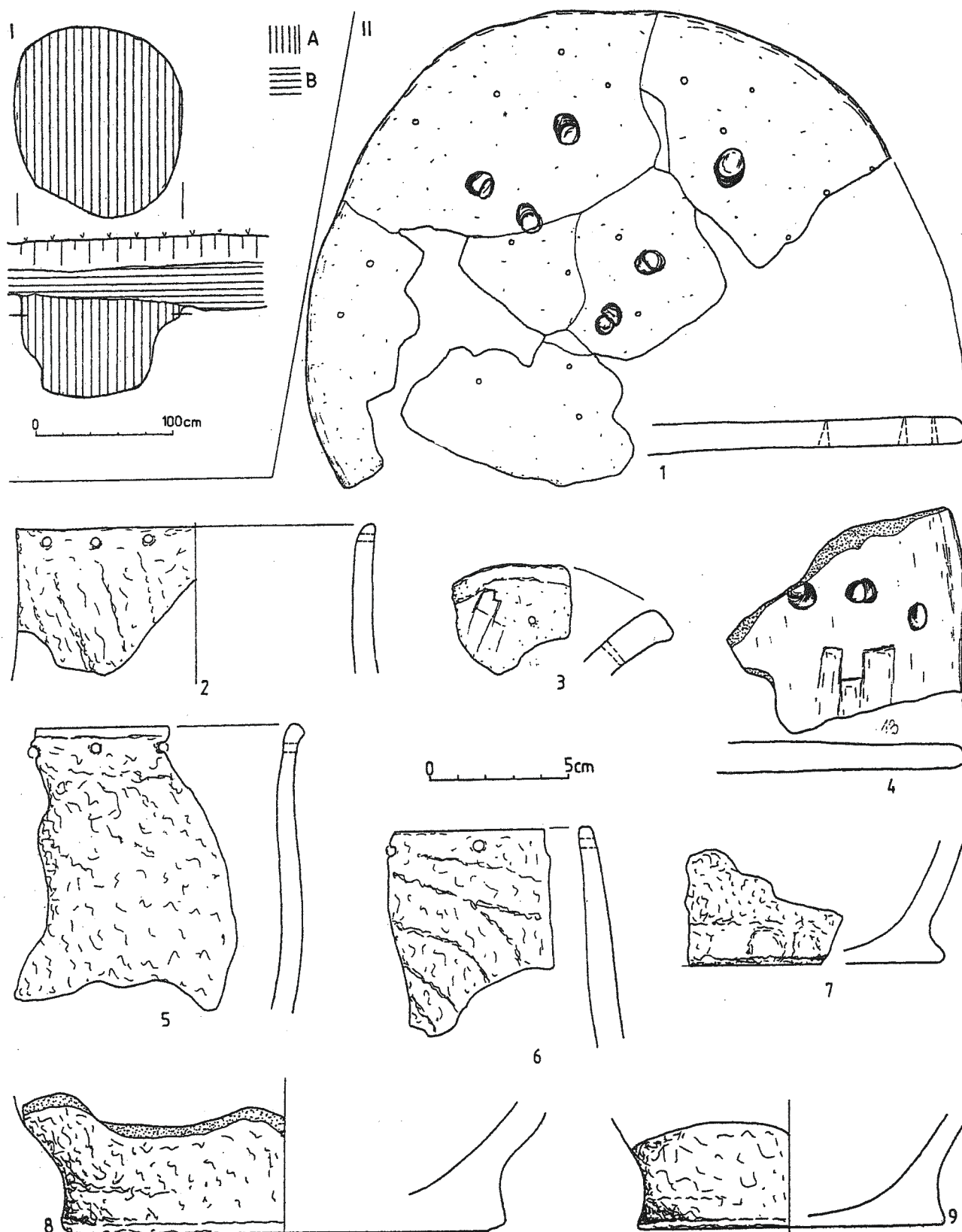
cinka fazy klasycznej, co odpowiada najstarszemu horyzonowi kultury trzcinieckiej w południowo-wschodniej Polsce. Najbardziej efektowne spośród odkrytych naczyń to mała

waza na nóżkach, o skośnie żłobkowanym brzuscu, nawiązująca do zdobnictwa kultury Otomani (fot. 1).

Bardzo interesujące jest, że ceramikę trzciniecką zlokalizowano też w niektórych obiektach osadowych i w warstwie kulturowej w strefie na północny-wschód od cmentarzyska, w odległości około 60–100 m. Były to typowe fragmenty naczyń ze zdobnictwem plastycznym lub z charakterystycznie uformowanymi krawędziami (ryc. 4). W tej sytuacji wypada uznać opisywane stanowisko w Grodzisku za kompleks złożony z obozowiska lub krótkotrwałej osady i położonego w jej bezpośrednim sąsiedztwie cmentarzyska.

Grupa tarnobrzewska

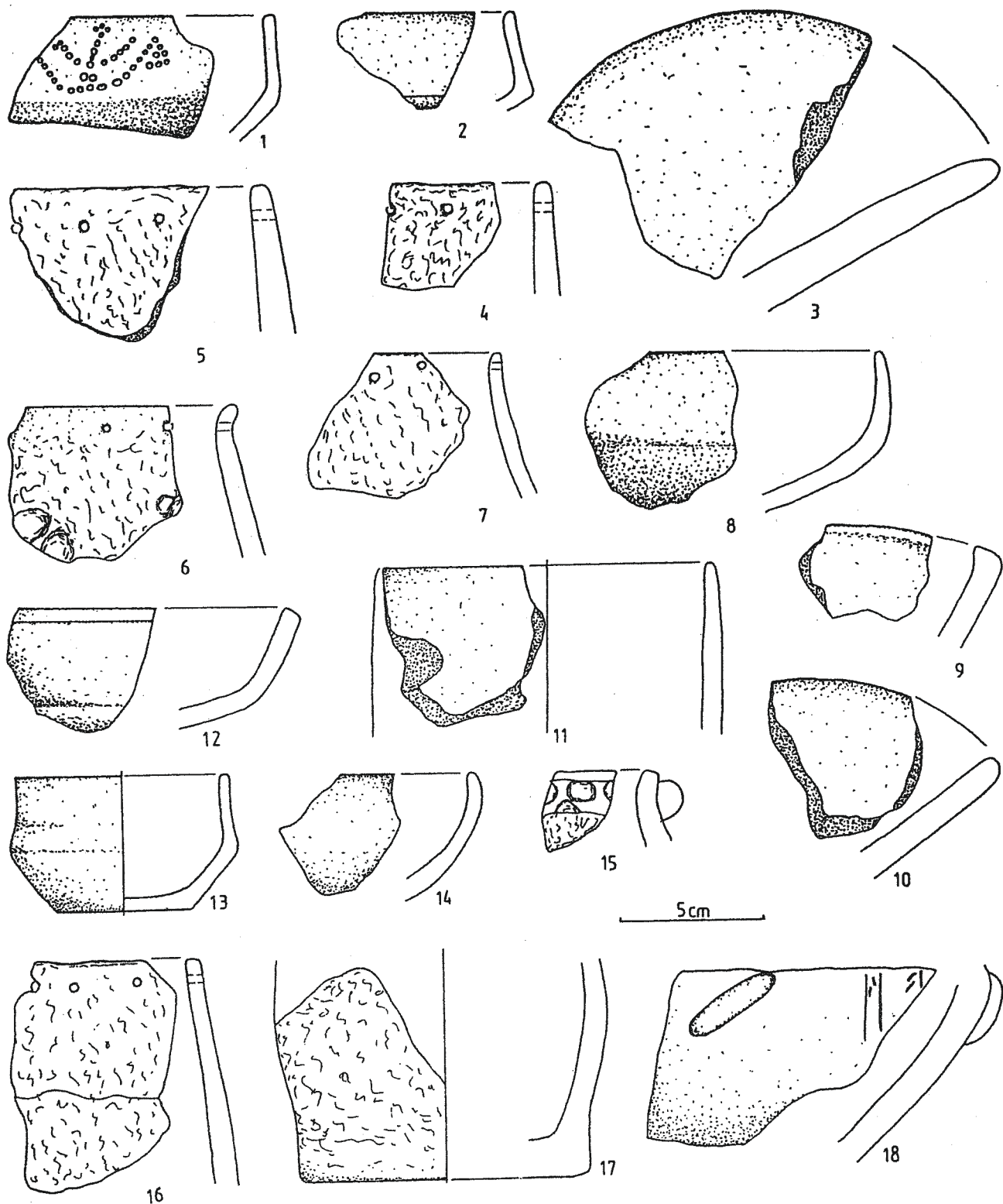
Osada grupy tarnobrzewskiej, bo z nią mamy do czynienia na tym stanowisku, zajmowała jak się wydaje największą powierzchnię. Obiekty – najczęściej niewielkie i niezbyt głębokie jamy gospodarcze, owalne lub koliste (tabl. I) – są rozmieszczone najbardziej równomiernie we wszystkich badanych do tej pory częściach stanowiska (ryc. 2). Dają się jednak zauważać

Tabl. I. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Rzut poziomy i profil (I; A – wypełnisko obiektu, B – warstwa kulturowa) oraz materiał (II) z obiektu nr 13 (tarnobrzezka kultura łużycka)

Taf. I. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Grundriß und Profil (I; A – Objektausfüllung, B – Kulturschicht) und Material (II) aus dem Objekt Nr.13 (Tarnobrzeger Lausitzer-Kultur)

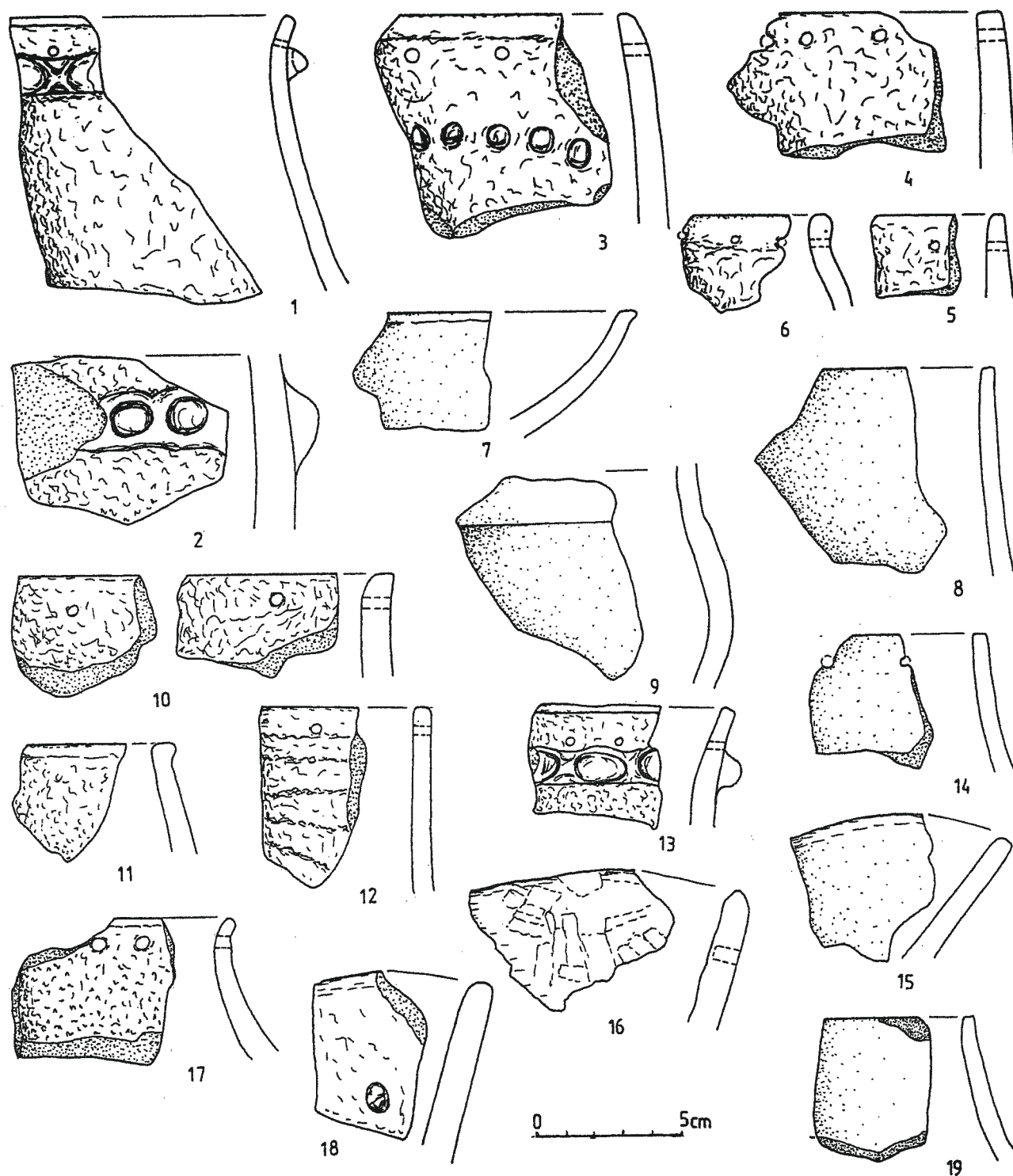
Табл. I. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. План и профиль (I; A – заполнение объекта, B – культурный слой) и материал (II) из объекта № 13 (тарнобжегская лужицкая культура)

Tabl. II. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Ceramika tarnobrzezkiej kultury lużyckiej z obiektów (4-6 – ob. 20; 7-8 – ob. 32; 9-12 – ob. 30, 13 – ob. 46; 14 – ob. 39A; 15 – ob. 35; 16 – ob. 23) i warstwy kulturowej (1-3, 17, 18)

Taf. II. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Keramik der Tarnobrzeger Lausitzer-Kultur aus den Objekten (4-6 – Objekt 20; 7-8 – Objekt 32; 9-12 – Objekt 30, 13 – Objekt 46; 14 – Objekt 39 A; 15 – Objekt 35; 16 – Objekt 23) und von der Kulturschicht (1-3, 17, 18)

Табл. II. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Керамика тарнобжегской лужицкой культуры из объектов (4-6 – об. 20; 7-8 – об. 32; 9-12 – об. 30; 13 – об. 46; 14 – об. 39 А; 15 – об. 35; 16 – об. 23) и культурного слоя (1-3, 17, 18)

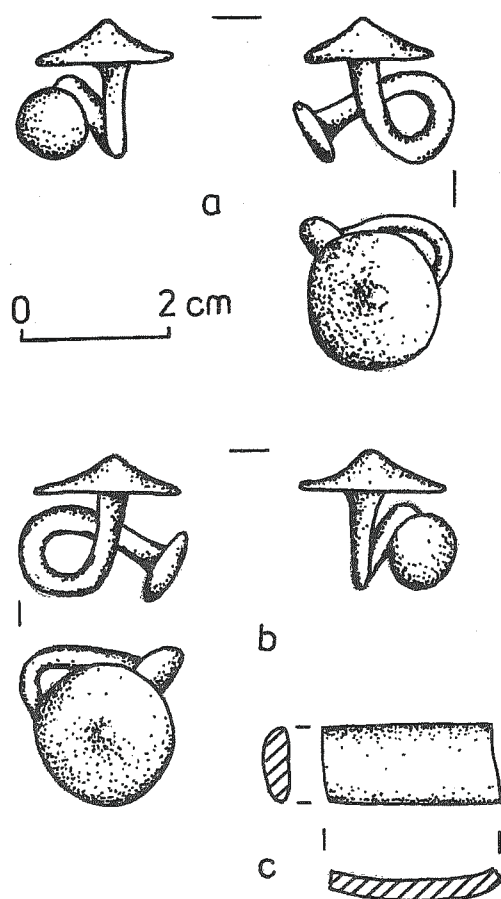
Tabl. III. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Ceramika tarnobrzegskiej kultury lużyckiej (1-19 – warstwa kulturowa)

Taf. III. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Keramik der Tarnobrzeger Lausitzer-Kultur (1-19 – Kulturschicht)

Табл. III. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Керамика тарнобжегской лужицкой культуры (1-19 – культурный слой)

koncentracje i skupiska jam z tego czasu, głównie w części południowej stanowiska (krawędź wydmy). Żadnej z odkrytych jam nie można uznać za obiekt mieszkalny. Sytuacja taka jest podobna do zarejestrowanej na innych stanowiskach w dolinie Wisłoka. Jak się wydaje, ludność grupy tarnobrzegskiej zamieszkiwała w budowlach naziemnych o konstrukcji słupowej (por.

S. Czopek 1996, s. 65), które nie zawsze są łatwe do odkrycia. Dodatkowo dochodzi tutaj czynnik zniszczenia stanowiska. Obiekty ziemne dostarczają zwykle niezbyt bogatego materiału ruchomego w postaci fragmentów ceramiki i polepy. Do wyjątkowych znalezisk należą przęśliki i ich fragmenty (głównie formy płaskie), fragment masywnej bransolety (?) z szerokiej

Ryc. 5. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Zausznice gwoździowate (a–b) i fragment brązowej bransolety (c) z warstwy kulturowej

Abb. 5. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Nagelohr-
ringe (a–b) und Fragment des Bronzearmbandes (c) von der
Kulturschicht

Рис. 5. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Гвоздеви-
дные серьги (а–б) и фрагмент бронзового браслета (с) из
культурного слоя

sztabki brązowej (ryc. 5c) oraz dwie brązowe zausznice gwoździowate (ryc. 5a–b).

Te ostatnie są bez wątpienia najbardziej spektakularnymi znaleziskami z tego właśnie przedziału czasowego. Charakteryzują się obecnością dwóch dość dużych główek, z których jedna jest większa, a druga mniejsza. Istotną cechą jest masywność i doskonały stan zachowania. Biorąc pod uwagę morfologię zabytków, należy stwierdzić, że jedna z zausznic jest skrzycona w prawo, a druga w lewo. Być może reprezentują więc zestaw (garnitur?) noszony po obydwu stronach głowy. Znalaziono je poza obiektami, w niewielkiej od siebie odległości. Reprezentują one typ IIc w klasyfikacji Zbigniewa Bukowskiego (1977, s. 213), datowany na drugą połowę VI i V wiek p.n.e. W systematyce Kazimierza Moskwy (1976, s. 23–24) nie ma dla nich precyzyjnego odpowiednika. Można jedynie stwierdzić przynależność do grupy I, obejmującej kolczyki tarczowate. Najbliższą analogię znajdziemy dla nich na cmentarzysku w Kosinie (grób 369; J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. XV, 24, s. 193).

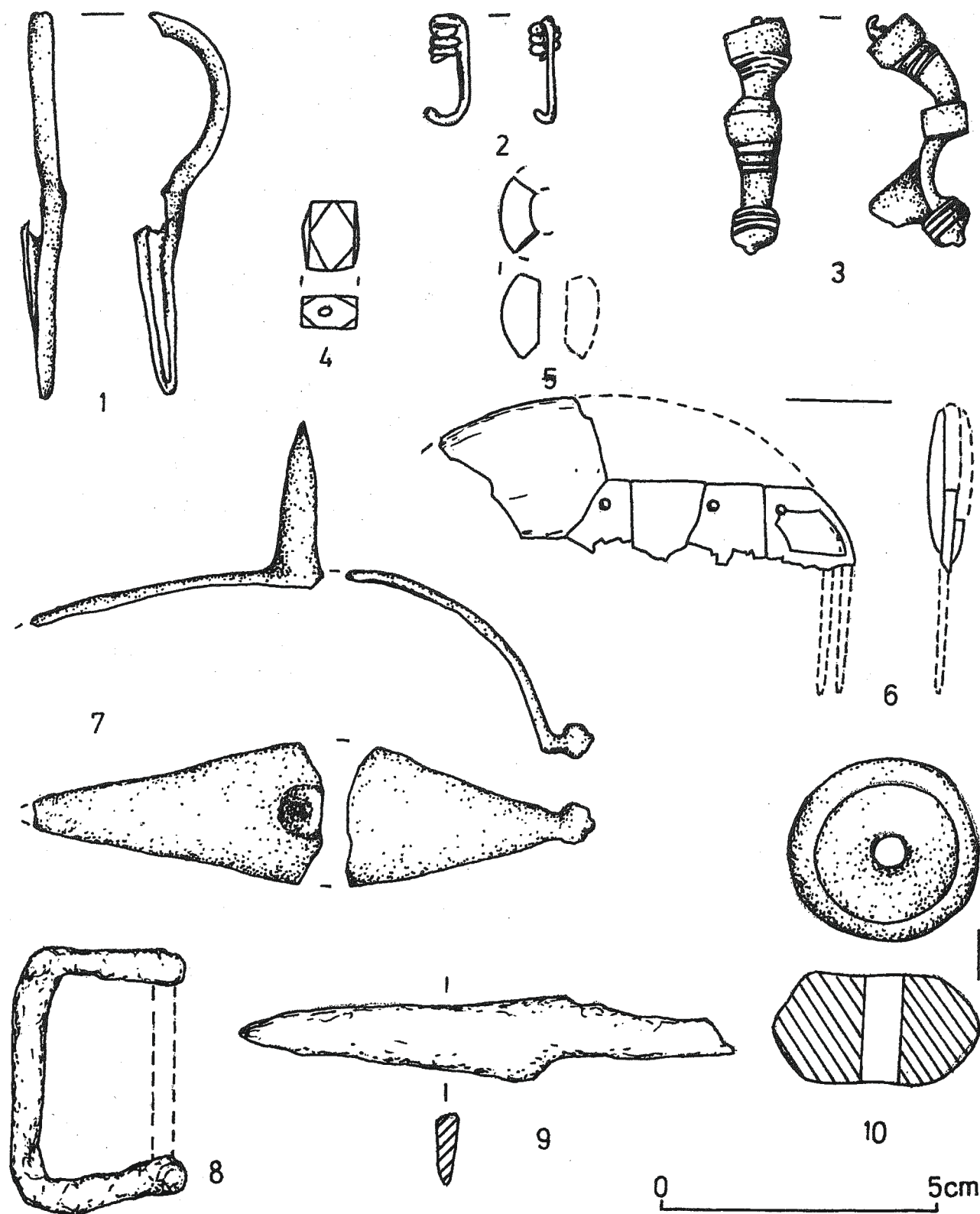
W ceramice dostrzec można dwa nurty stylistyczne. Pierwszy reprezentują garnki o chropowatych i szorstkich powierzchniach (tabl. III, 11) często z dziurkami pod krawędzią (tabl. I, 2, 5, 6; II, 4, 5, 6, 7, 16; III, 1, 3–6, 10–12, 17) i zdobnictwem plastycznym – listwy, guzki (tabl. II, 6; III, 2, 13). Na specjalną uwagę zasługują fragmenty naczyń z listwami tuż pod wylewem i dziurkami (tabl. II, 15; III, 1, 13), nawiązujące bezpośrednio do strefy ukraińskiego lasostepu. Natomiast drugi obejmuje ceramikę gładkościenną (głównie naczynia wazowate i misy – tabl. II, 1–2, 8, 11–14; III, 7–9, 14, 19; o brunatnych, szarobrunatnych lub czarnych powierzchniach. W tej grupie na uwagę zasługuje fragment misy z quasi figuralnym ornamentem stempelkowym (tabl. II, 2) i fragmenty naczyń wazowatych z dziurkami pod krawędzią (tabl. III, 14). Stosunkowo częste są także talerzki o gładkich powierzchniach (tabl. II, 3, 9, 10; III, 15) lub z odciskiem plecionek (tabl. I, 3, 4; III, 16), palców (tabl. I, 1, 4) czy małymi otworkami (tabl. I, 1, 3). Tego typu materiały są typowe dla osad z najmłodszej fazy grupy tarnobrzeskiej (por. np. S. Czopek 1996, s. 34–35). Niektóre formy mają także analogie wśród ceramiki z cmentarzysk.

Cały materiał mieści się dość dobrze w granicach III (schyłkowej) fazy grupy tarnobrzeskiej, odnoszonej do wcześniejszej epoki żelaza. W tym aspekcie osada ta stanowi kontekst dla położonego w pobliżu, znanego cmentarzyska ciałopalnego, badanego w 1962 roku (K. Moskwa 1962).

Kultura przeworska

Materiały z okresu wpływów rzymskich wystąpiły w ciągu dwóch sezonów badawczych w 1998 i 1999 roku. Na tej podstawie można sądzić, że funkcjonująca wówczas na naszym stanowisku osada, zajmowała jego wschodnią partię. Materiały kultury przeworskiej stwierdzono także w obiektach położonych najdalej w kierunku zachodnim. Wydaje się, że korespondują one ze znanymi z części zachodniej stanowiska materiałami powierzchniowymi. Można zatem mówić albo o dwóch niezależnych (niezwiązanych) ze sobą, a więc nierównoczesowych osadach albo o jednej dużej osadzie, nierównomiernie rozplanowanej – części bez obiektów z tego czasu można wówczas interpretować jako obszary niezabudowane i niewykorzystywane w tym okresie.

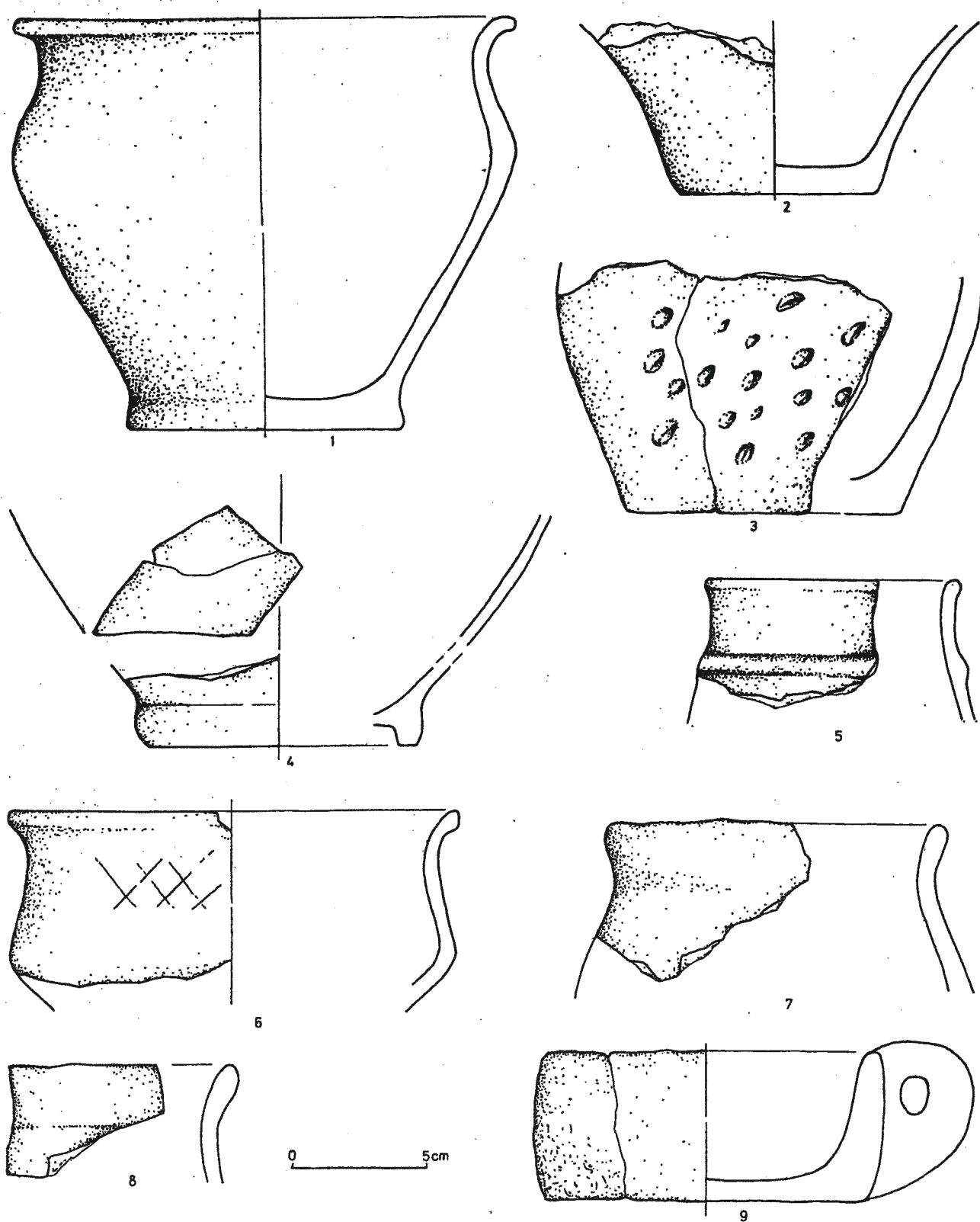
Obiekty ziemne zaliczone do okresu rzymskiego reprezentują zarówno duże, zagłębione obiekty mieszkalne, jak i mniejsze jamy o charakterze gospodarczym. Stopień zniszczeń na stanowisku dobrze ilustruje obiekt nr 90, który można uznać za mieszkalny. Głęboka orka poważnie naruszyła jego górną część (zachowany był w zasadzie do głębokości kilkunastu cm od poziomu odkrycia), funkcjonujące wybieżysko piasku zniszczyło część północno-zachodnią i południowo-zachodnią. Najbardziej interesujący był obiekt 85B (ryc. 6), kształtu zbliżonego do czworokąta, jednostronnie nieregularnego i przybliżonych wymiarach 420x500 cm. W profilu było to nieckowate wypełnisko, sięgające 75 cm. Na obrzeżach jamy (w 4 miejscach) stwierdzono doły posłupowe, związane zapewne z pierwotną konstrukcją ścian. Był to zatem duży obiekt półziemiankowy (?) ze ścianami w konstrukcji słupowej. W części północno-zachodniej wystąpiło nie-

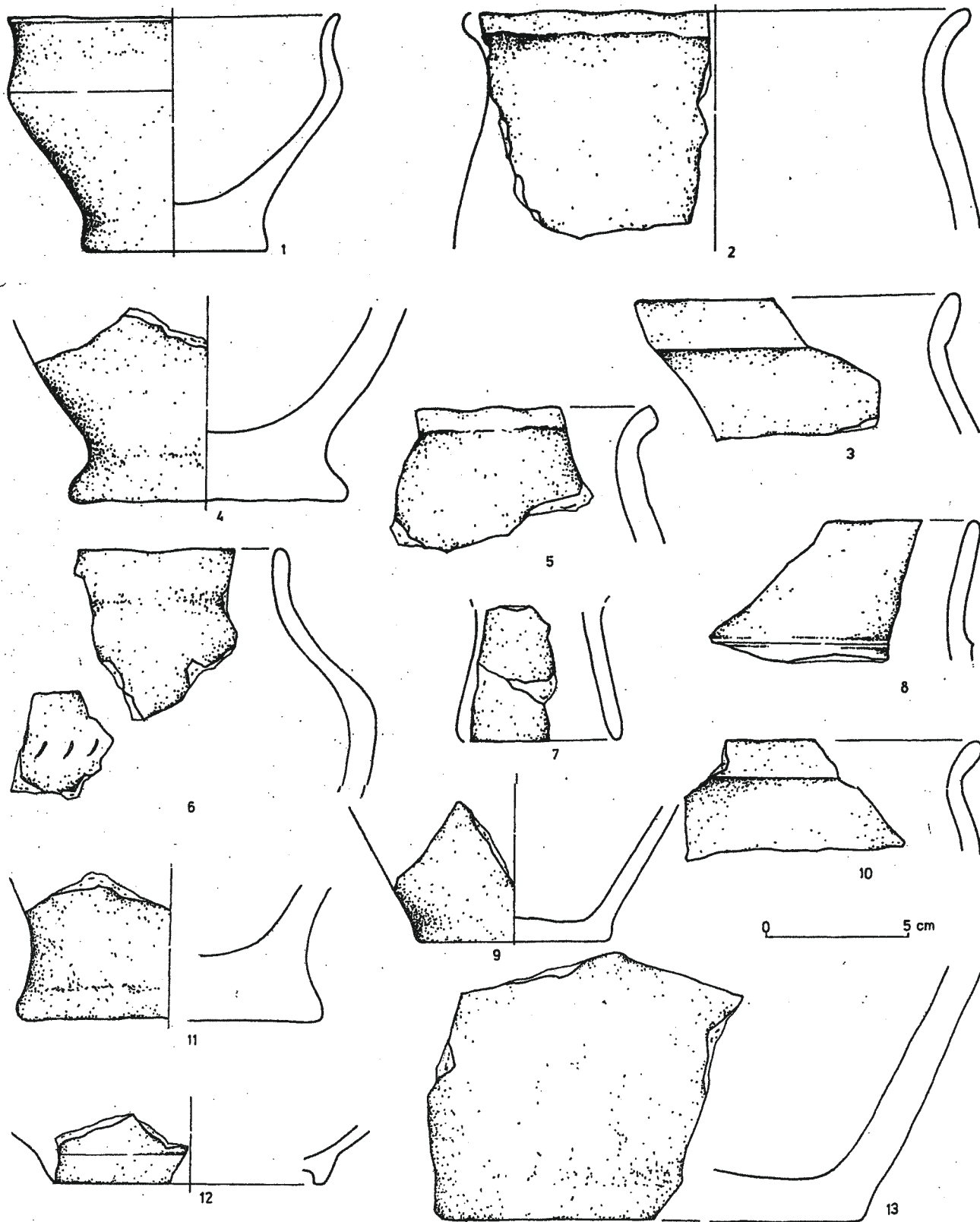
Tabl. IV. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Zabytki z okresu rzymskiego: 1, 3-5, 8, 9 – warstwa kulturowa, 2 – obiekt 80, 6-7, 10 – obiekt 90; 2 – brąz, 4-5 – szkło, 6 – kość, 10 – glina, pozostałe – żelazo

Taf. IV. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Depotfunde aus der Römischen Kaiserzeit: 1, 3-5, 8, 9 – Kulturschicht, 2 – Objekt 80, 6-7, 10 – Objekt 90; 2 – Bronze, 4-5 – Glas, 6 – Knochen, 10 – Ton, restliche – Eisen

Табл. IV. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Находки римского периода: 1, 3-5, 8, 9 – культурный слой, 2 – объект 80; 6-7, 10 – объект 90; 2 – бронза, 4-5 – стекло, 6 – кость, 10 – глина, остальные – железо

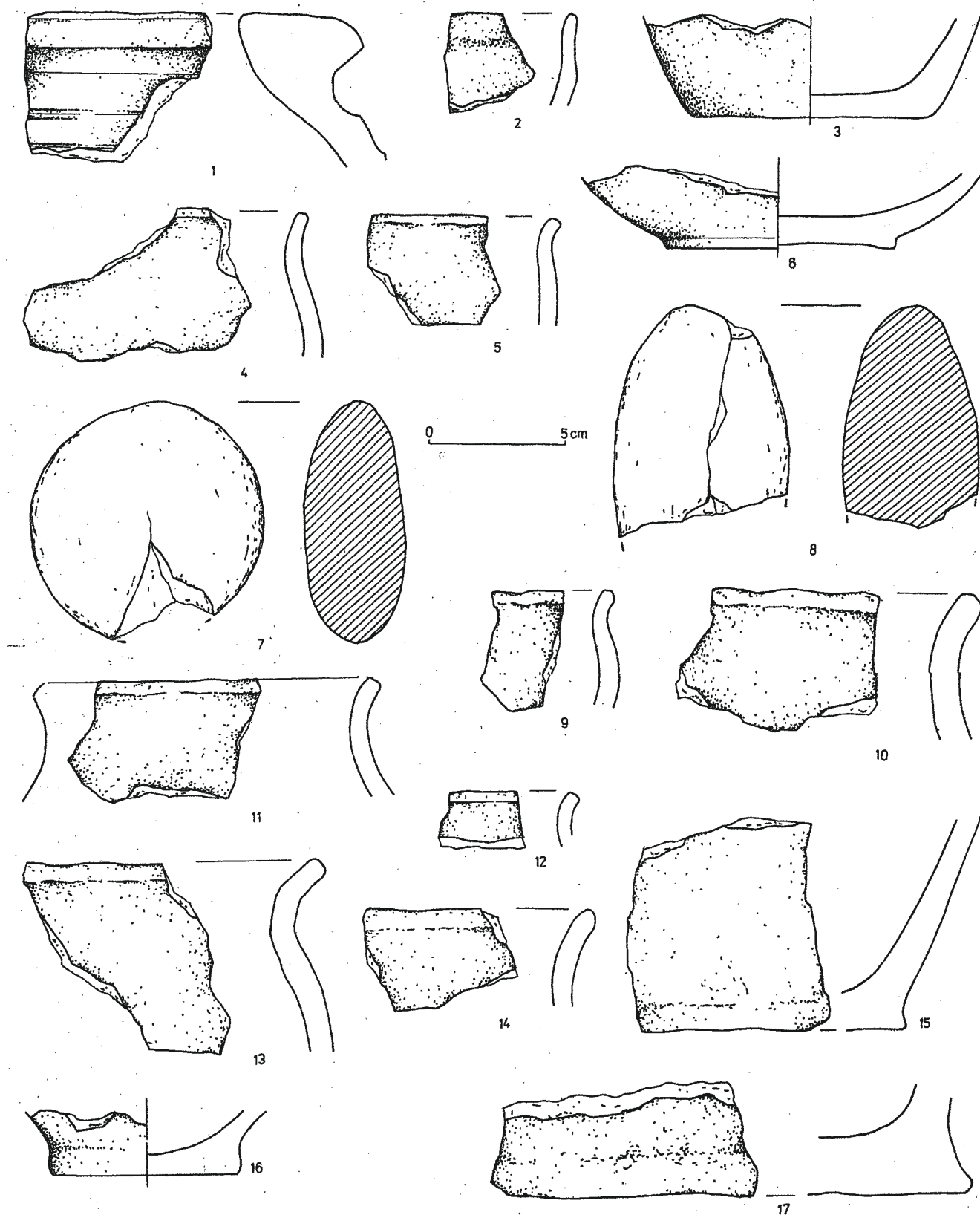
Tabl. V. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Ceramika z okresu rzymskiego z warstwy kulturowej
 Taf. V. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Keramik aus der Römischen Kaiserzeit von der Kulturschicht
 Табл. V. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Керамика римского времени из культурного слоя

Tabl. VI. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Ceramika z obiektu nr 90 (okres rzymski)

Taf. VI. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Keramik aus dem Objekt Nr. 90 (Römische Kaiserzeit)

Табл. VI. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Керамика из объекта № 90 (римский период)

Tabl. VII. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Inwentarz obiektu 85B (1-8) i 90 (9-17); (wybór)

Taf. VII. Inventar des Objekts 85B (1-8) und 90 (9-17); (Auswahl)

Табл. VII. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Инвентарь объекта 85 В (1-8) и 90 (9-17); (выборка)

zbyt dobrze zachowane palenisko gliniane. W wypełniku wystąpiły fragmenty naczyń toczonych na kole (tabl. VII, 6) w tym w typie Krausengeffasse (tabl. VII, 1). Ważna jest obecność glinianych chlebków (tabl. VII, 7–8), łączonych tradycyjnie z okresem wczesnosłowiańskim. W strop tego obiektu została wkopana chata wczesnosłowiańska (por. niżej) o innej konstrukcji ścian i z wyraźnym piecem podkowiastym. Na uwagę zasługuje także jama nr 80 – owalna o wymiarach 300 x 175 cm i nieckowatym profilu z dość bogatym inwentarzem (ceramika, przesłiki, fragmenty zapinki i sprzączki). Inne obiekty łączone z okresem rzymskim są mniej efektowne. Np. jama nr 69 (owalna o wymiarach 190 x 115 cm, z nielicznymi fragmentami ceramiki w wypełniku), czy też 94 (owalna o wymiarach 130 x 110 cm). Materiał ruchomy stanowi ceramika lepiąca ręcznie i toczona na kole, liczne kości zwierzęce oraz polepa. Natomiast wśród materiału ruchomego należy wskazać:

- fragment zapinki żelaznej z podwiniętą nóżką (tabl. IV, 1)
 - VI grupa Almgrena, reprezentującą typ dość pospolity w kulturze przeworskiej, pojawiający się już w fazie B₂/C₁ i trwający po fazę D (K. Godłowski 1977, s. 26);
- fragment zapinki żelaznej, silnie profilowanej z wysoką, skośną pochewką, na główce, kabłąku i nóżce poprzeczne żłobki, pierwotnie być może inkrustowane (tabl. IV, 3)
 - IV grupa Almgrena, typ Brzeźce, na podstawie analogii datowana na początek późnego okresu rzymskiego – B₂/C₁ lub C_{1a} (B. Balke, W. Bender 1991, s. 161);
- grzebień kościany, zachowany we fragmentach (tabl. IV, 6), należący do typu I Thomas, który odnosi się do okresu późnorzymskiego (S. Thomas 1960, s. 77–94), zbliżony do wzoru G4 („z bardzo niskim i łukowato ukształtowanym uchwytem”) wg Andrzeja Kokowskiego, uznawanego za charakterystyczny dla kultury wielbarskiej i datowany na fazy C₁–C₂ (A. Kokowski 1995, s. 15, 44);
- ostrogę żelazną, zachowaną we fragmentach (tabl. IV, 7), zbliżoną do typu G2 wg Jerzego Ginalskego (1991, s. 73–74), datowanego na fazę C_{1b} (brak w okazie z Grodziska nieodczuwającego w tym typie haczyka, jest prawdopodobnie spowodowany uszkodzeniem zabytku);
- denar Domicjana z r. 81 (awers: IMP CAES DOMITIANUS AVG PM, głowa w wieńcu laurowym, zwrócona w prawo; rewers: COS VII DES VIII PP tron przykryty kłosaми zboża), średn. 19 mm, waga 2,93 g (L. Morawiecki 1999, s. 85);
- denar subaeratus, silnie zniszczony, (awers: głowa w prawo?; rewers: [CE]) dynastia Flawiuszy lub Antoninów; średn. 1,7 cm, waga 2,02 g (L. Morawiecki 1999, s. 85);
- paciorki szklane – 1 egzemplarz grupy I, typ 7 (tabl. IV, 5; szkło ciemnoniebieskie, nieprzeźroczyste, kształt w przybliżeniu kulisty) i 2 egzemplarze grupy XIV, typ 128 (tabl. IV, 4; wieloboczne, zwane inaczej kuboektaedrycznymi, szkło fioletowe) wg M. Tempelmann-Maczyńskiej (1985, s. 18–19, 27–28, 37–38); te ostatnie można umieszczać między starszym i młodszym odcinkiem wczesnej fazy okresu późnorzymskiego;
- żelazną ramę sprzączki, będącą częścią dwudzielnej konstrukcji o ramie w kształcie litery D (tabl. IV, 8), datowaną na wczesny odcinek młodszej fazy okresu późnorzym-

skiego i rozwinięty okres późnorzymski (R. Madyda-Le-gutko 1977, s. 370);

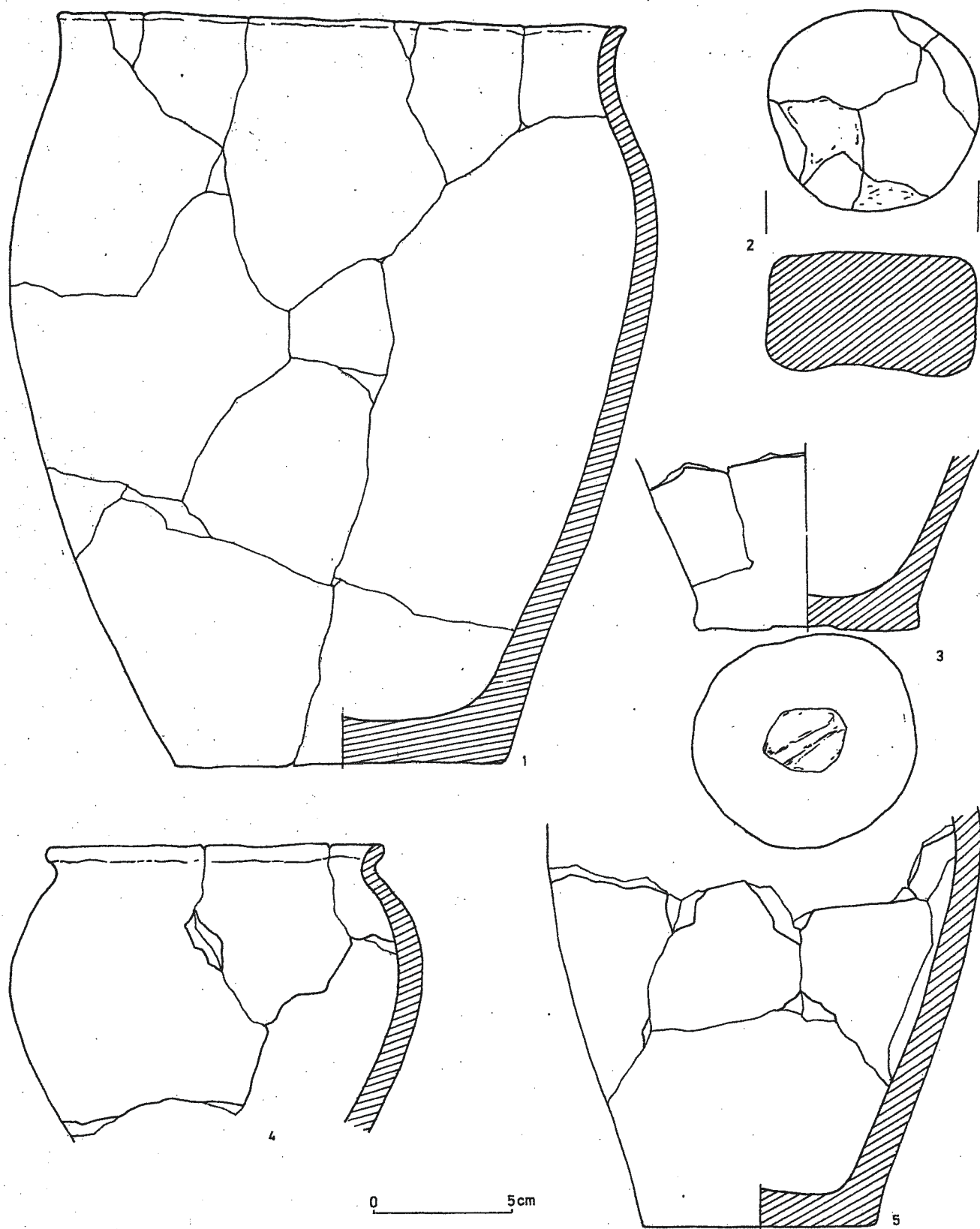
- noże żelazne (np. tabl. IV, 9; 4 zachowane w całości i 1 we fragmencie) reprezentujące typ małych noży prostych z dwustronnie lub jednostronnie wyodrębnionymi trzpieniami, w zasadzie bez walorów datujących;
- przesłiki gliniane dwustożkowate z prostymi biegunami (3 – np. tabl. IV, 10), pospolite w kulturze przeworskiej i stożkowate z wklęsnięciami przy biegunach, wskazujący na młodszą pozycję chronologiczną.

Zasadniczą częścią materiału ruchomego jest jednak ceramika. Dominują fragmenty naczyń „grubej roboty”, o brunatnych powierzchniach. Są to głównie części garnków (tabl. V, 3, 7; VI, 2, 4–6, 9, 11, 13; VII, 3–4, 9–17) oraz zachowany w całości czerpak (tabl. V, 9). Dość licznie wystąpiły również naczynia czernione, głównie wazy (tabl. V, 1, 2; VI, 1, 7). Wśród naczyń toczonych, poza klasyczną ceramiką siwą (tabl. V, 6, 8; VI, 3, 8, 10, 12, VII, 6) spotykamy także brunatną (V, 4, 8) i szarobrunatną (tabl. V, 5). Na uwagę zasługują fragmenty dużych naczyń zasobowych – tzw. Krausengeffässe (tabl. VII, 1). W publikowanych wcześniej sprawozdaniach sygnalizowano ich obecność, tak jak i ceramiki siwej, w chatach wczesnosłowiańskich (S. Czopek, J. Podgórska-Czopek 1999, s. 336). Odkrycie w roku 1999, w bezpośrednim sąsiedztwie chat wczesnosłowiańskich, obiektów związanych z późnym okresem rzymskim nieco wyjaśnia tę kwestię. Wydaje się bowiem, że starsza ceramika występuje w chatach słowiańskich na złożu wtórnym. Generalnie materiał ceramiczny jest typowy dla stanowisk osadowych kultury przeworskiej i poza mocno profilowanymi, czernionymi wazami, które mogą mieć starszą metrykę, powinien być odnoszony do okresu późnorzymskiego. Trudno na obecnym etapie badań określać datę początkową i końcową osady z okresu rzymskiego (i wędrówek ludów?) na omawianym stanowisku. Tym bardziej, że istotne jej części (zachodnia strefa stanowiska) nie były jeszcze badane. Można jedynie stwierdzić, że znane materiały mieszczą się w dość szerokich granicach między fazą B₂/C₁ a C₂ (D?).

Okres wczesnosłowiański wczesnego średniowiecza

Niewątpliwie najciekawsza spośród badanych faz osadniczych na stanowisku 22 w Grodzisku Dolnym jest osada wczesnosłowiańska, której chronologię określono na VI, ewentualnie schyłek V i VI wiek (S. Czopek, J. Podgórska-Czopek 1999, s. 335–336). Zbadano do tej pory 19 obiektów z tego czasu. Były one dość łatwe do wydzielenia, bowiem charakteryzowały się zagęszczeniem materiału ceramicznego i bardzo ciemnymi wypełniskami, często ze spalonymi konstrukcjami drewnianymi. W 7 przypadkach były to obiekty mieszkalne (chaty), a w 9, znacznie mniejsze, określane tradycyjnie jako gospodarcze. Wśród tej grupy na szczególną uwagę zasługuje obiekt nr 86, będący prawie kolistą jamą o średnicy około 200 cm i nieckowatym profilu sięgającym około 60 cm głębokości. Był on zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie chaty nr VI (obiekt 85), z którą tworzył zapewne jeden kompleks.

Obiekty wczesnosłowiańskie decydujące o obliczu osady, to czworokątne chaty zrębowe z piecami w narożnikach. Ich charakterystykę zawiera tabela 2.

Tabl. VIII. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Inwentarz obiektu 85A (chaty VI; wybór; 2 – „chlebek”)
 Taf. VIII. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Inventar des Objekts 85A (Hütte VI; Auswahl; 2 – „Brötchen”)
 Табл. VIII. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Інвентарь объекта 85 А (жилище VI; выборка; 2 – „хлебцец”)

Fot. 1. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22.
Naczynie z grobu szkieletowego (nr 4) kultury
trzcinińskiej

Fot. 1. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle
22. Gefäß aus dem Körpergrab (Nr. 4) der
Trzciniec-Kultur

Фото 1. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам.
22. Сосуд из погребения с телополо-
жением (№ 4) тжцинецкой культуры

Fot. 2. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22.
Obiekt nr 96 – jama grupy tarnobrzegskiej

Fot. 2. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22.
Objekt Nr. 96 – Grube der Tarnobrzeg-Gruppe

Фото 2. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам.
22. Объект № 96 – яма тарнобжегской
группы

Fot. 3. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22.
Obiekt nr 1 (chata wczesnosłowiańska nr I)

Fot. 3. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22.
Objekt Nr. 1 (frühslawische Hütte Nr. I)

Фото 3. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам.
22. Объект № 1 (раннеславянское жилище
№ I)

Fot. 4. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22.
Obiekt nr 25 (chata wczesnosłowiańska nr IV)

Fot. 4. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22.
Objekt Nr. 25 (frühslawische Hütte Nr. IV)

Фото 4. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам.
22. Объект № 25 (раннеславянское
жилище № IV)

Fot. 5. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Obiekt 85 (A/B)

Fot. 5. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Objekt Nr. 85 (A/B)

Фото 5. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Объект 85 (A/B)

Fot. 6. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Obiekt 85 A – piec

Fot. 6. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Objekt Nr. 85 A – Ofen

Фото 6. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Объект 85 A – печка

Fot. 7. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Obiekt 85B – palenisko (piec?)

Fot. 7. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Objekt Nr. 85B – Feuerstelle (Ofen?)

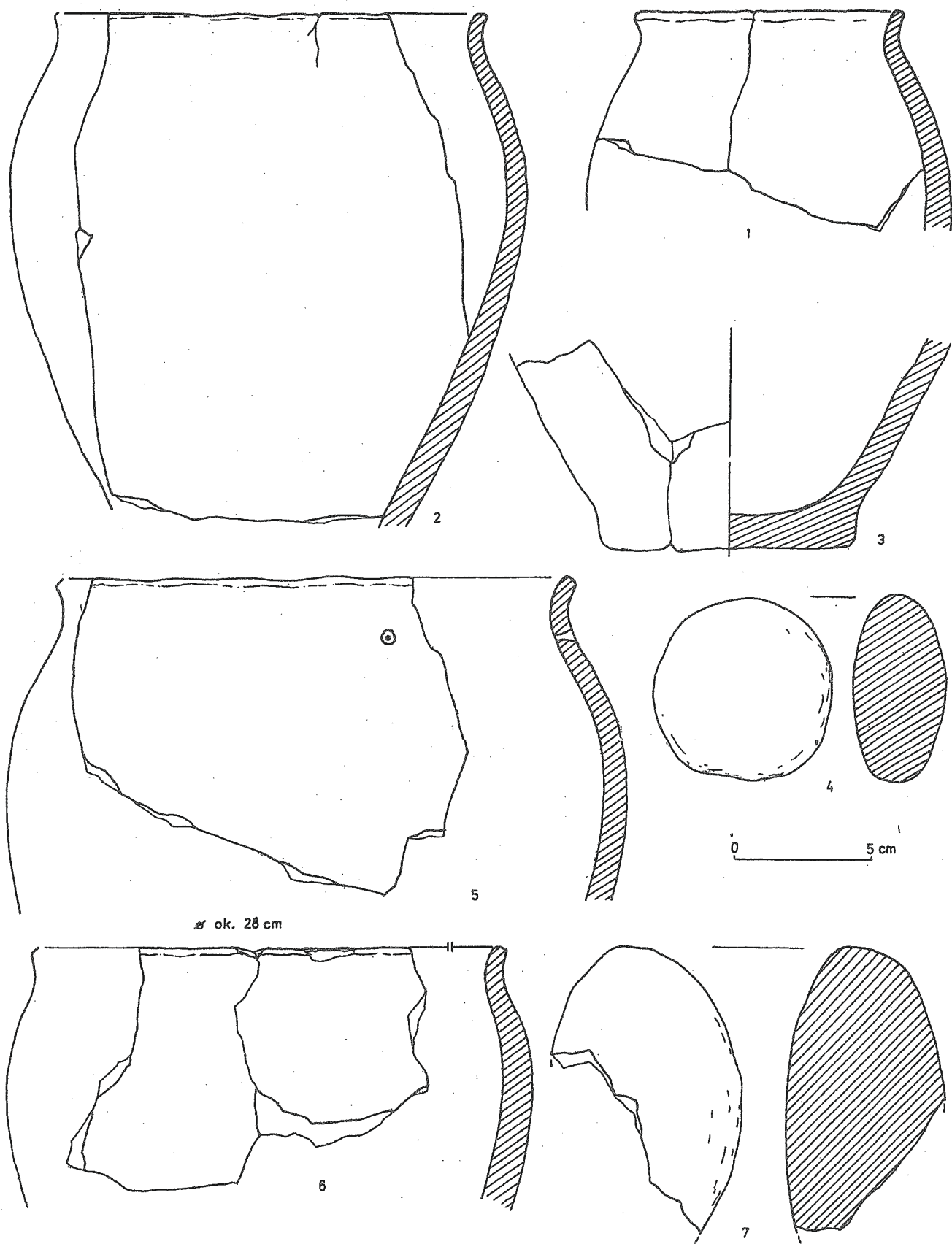
Фото 7. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Объект 85 B – очаг (печка?)

Fot. 8. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Obiekt 105 – skupisko polepy i kamieni (palenisko) w stropowej części obiektu

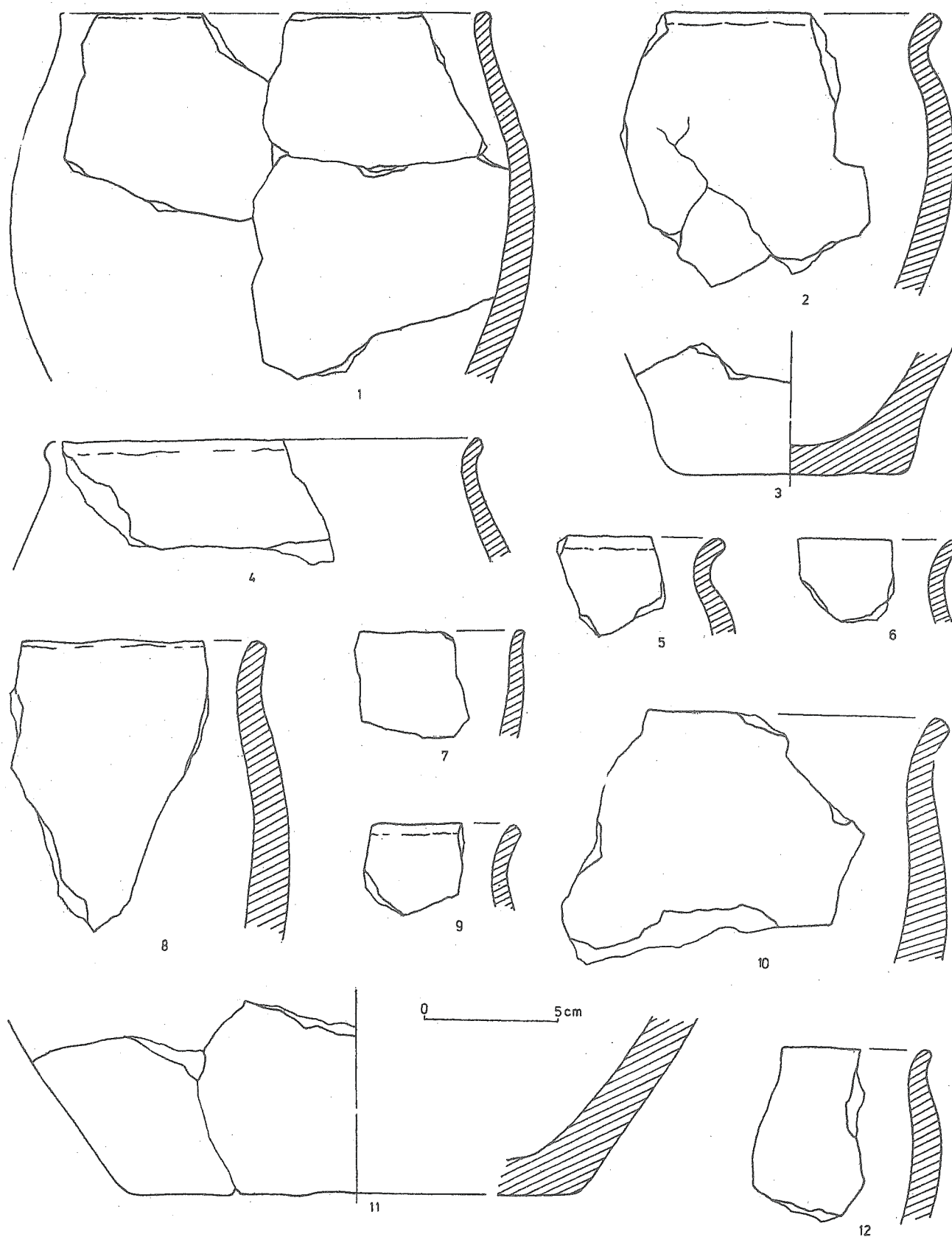
Fot. 8. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Objekt Nr. 105 – An-sammlung des gebrannten Lehms und der Steine (Feuerstelle) in der Deckenteil des Objekts

Фото 8. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Объект 105 – скопление обмазки и камней (очаг) в верхней части объекта

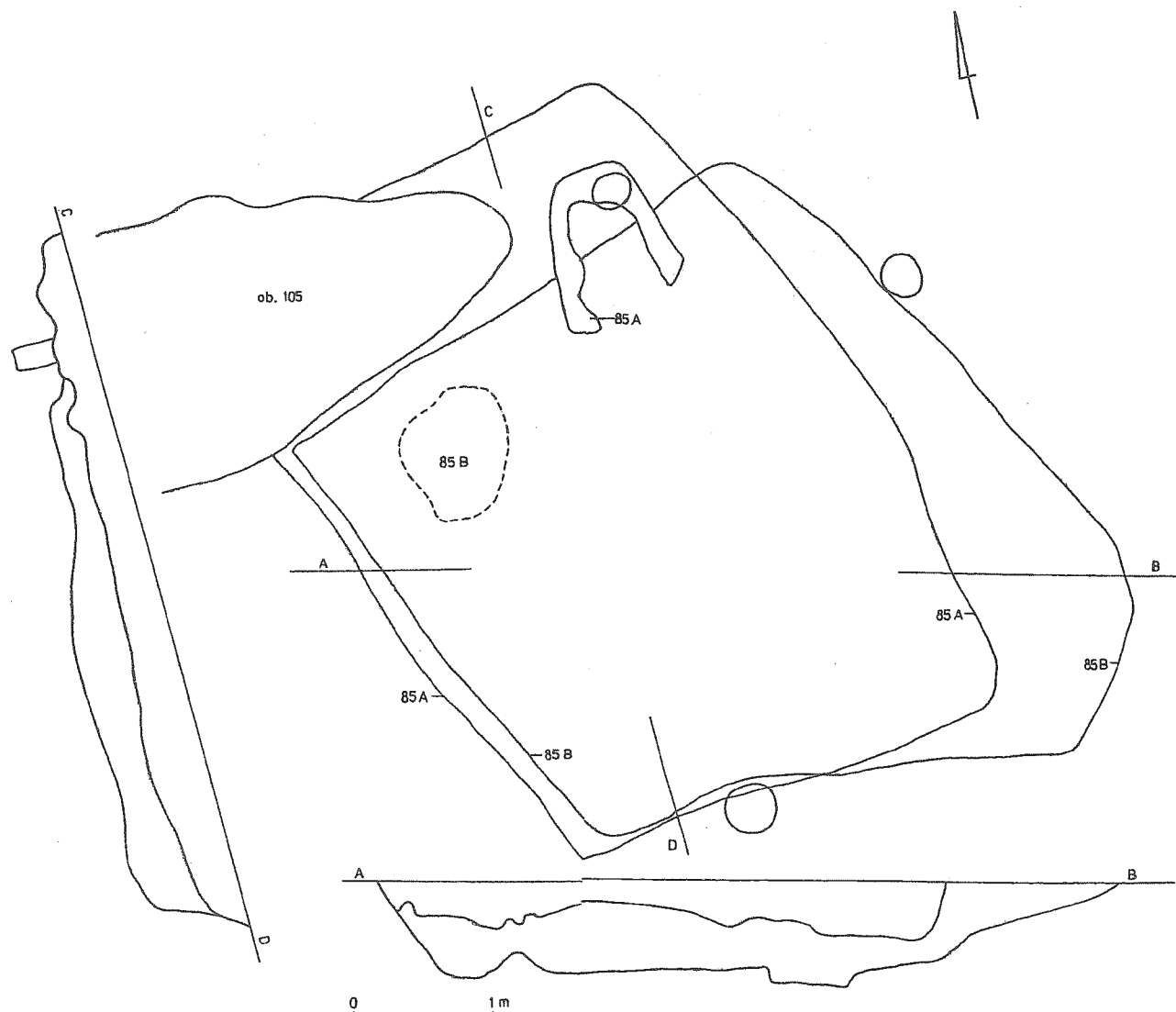
Tabl. IX. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Inwentarz obiektu 96 (chaty VII; wybór, 4, 7 – „chlebki”)
 Taf. IX. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Inventar des Objekts 96 (Hütte VII; Auswahl, 4, 7 „Brötchen”)
 Табл. IX. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Інвентарь об'єкта 96 (жилище VII; виборка; 4, 7 – „хлебці”)

Tabl. X. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Inwentarz obiektu 96 (chaty VII; wybór)

Taf. X. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Inventar des Objekts 96 (Hütte VII; Auswahl)

Табл. X. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Инвентарь объекта 96 (жилище VII; выборка)

Ryc. 6. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Relacje stratygraficzne między obiektami: 85A, 85B i 105

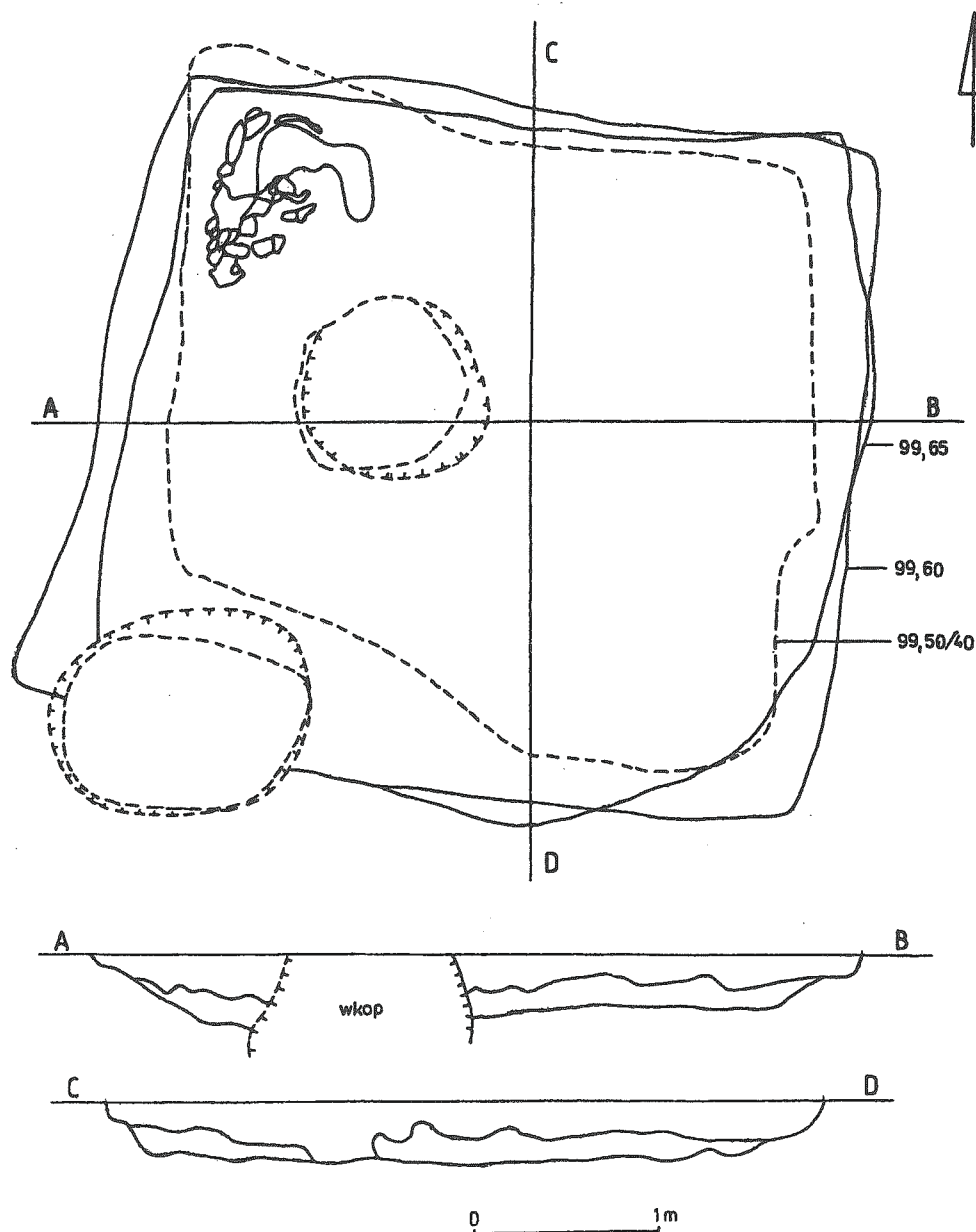
Abb. 6. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Stratigraphische Verhältnisse zwischen den Objekten: 85A, 85B und 105

Рис. 6. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Стратиграфическое соотношение объектов: 85 А, 85 В и 105

Tabela 2. Charakterystyka chat wczesnosłowiańskich ze stanowiska 22 w Grodzisku Dolnym

Chata	Nr polowy	Kształt i wymiary	Wypełnienie i głębokość	Piec	Materiał ruchomy
1	2	3	4	5	6
I	1	Czworokątny, z „wejściem” 430x360 cm	Do 20 cm, jednolite, nieckowate	Narożnik NW Gliniany, podkowiasty	175 fr. cer. 10 chlebków
II	3	Czworokątny 440x400 cm	Do 20 cm, jednolite, nieckowate	Narożnik NW Gliniany, podkowiasty	91 fr. cer. 3 chlebki
III	6	Czworokątny 410x400 cm	Do 40 cm, niejednolite, nieckowate	Narożnik NW Gliniany, podkowiasty	649 fr. cer. 41 chlebków

1	2	3	4	5	6
IV	25	Czworokątny B: 430x380 cm A: 330x330 cm	Do 50 cm nieckowate, dwuwarstwowe: A – starsze, B – młodsze	Narożnik NW A – ? B – gliniany, podkowiasty	657 fr. cer. 14 chlebków
V	36	Czworokątny 410x440 cm	Do 40 cm, jednolite, nieckowate	Narożnik NW Palenisko kamienne	1570 fr. cer. 33 chlebki
VI	85A	Czworokątny 520x380 cm	Do 40 cm, jednolite, nieckowate	Narożnik NE Gliniany, podkowiasty	550 fr. cer. 11 chlebków
VII	96	Czworokątny 420x390 cm	Do 40 cm, nieckowate, dwuwarstwowe	Narożnik NW Gliniany, podkowiasty	596 fr. cer. 6 chlebków

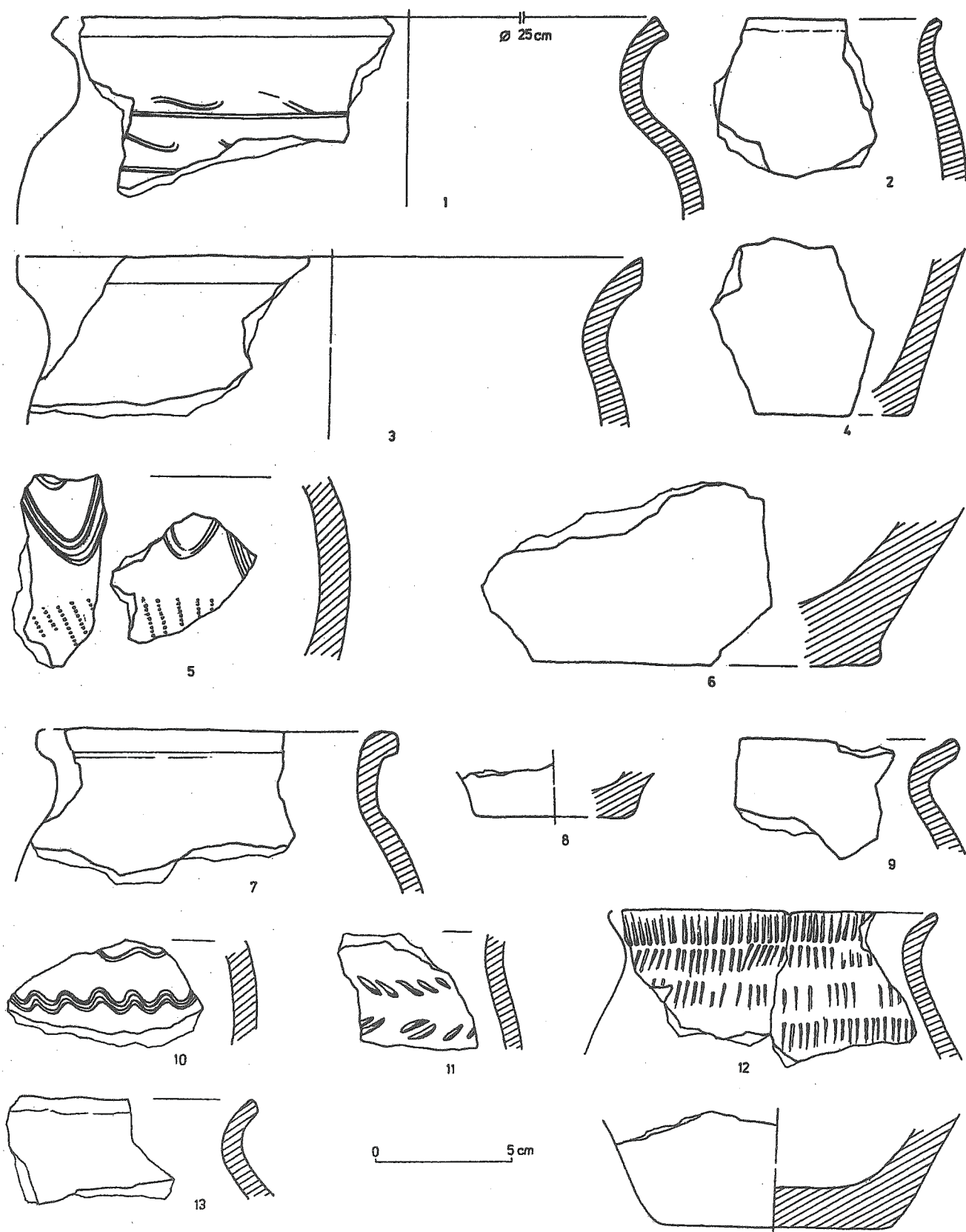

Ryc. 7. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Rzuty i profile obiektu 96 (chata VII)
 Abb. 7. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Grundrisse und Profile des Objekts 96 (Hütte VII)
 Рис. 7. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Планы и профили объекта 96 (жилище VII)

Zdecydowana większość czworokątnych chat wczesnosłowiańskich nosi ślady pożaru, co przemawia za gwałtownym ich zniszczeniem. Pośrednio wskazuje na to także duża seria materiałów ruchomych. Przede wszystkim ceramiki naczyniowej. Dominującą formą jest garnek, należący do tzw. typu praskiego (tabl. VIII, 1, 4, 5; IX, 1-3, 5-6; X, 1-12). Przeważają naczynia średniej wielkości, lepiące ręcznie o brzegach krótkich, pionowych lub lekko wygiętych. Na powierzchni widoczne są ślady ugniatań i przecierania. Częstym zabiegiem jest pokrywanie zewnętrznej powierzchni naczyń warstwą rzadkiej gliny tworzącej rodzaj angoby. Cechy te, wg ustaleń Michała Parczewskiego (1988), pozwalają odnosić omawiany materiał do najstarszej fazy kultury wczesnosłowiańskiej. Ślady zdobienia (falisty linia ryta) i sł-

bego obtaczania zaobserwowano na nielicznych fragmentach garnków, mających młodszą metrykę. Poza garnkami (jedynie z sezonu 1997) znane są fragmenty talerzy czy płytkich mis z brzegami zagiętymi do środka. Na uwagę zasługują także tzw. gliniane chlebki – bryłki gliny uformowane kulście (tabl. IX, 4), płasko-kulście, krążkowato (tabl. VIII, 2) lub walcowato (tabl. IX, 7). Wystąpiły one bardzo licznie (osada w Grodzisku dostarczyła już największej serii tych zabytków znanych z ziem polskich), głównie w obrębie pieców, chociaż także w obiektach uznawanych za gospodarcze – np. jama nr 86 z 25 fragmentami chlebków.

Niezwykle interesujący jest obiekt nr 85 (ryc. 6). Wydzielono tutaj obiekt stratygraficznie młodszy – 85A, uznany za chatę nr VI oraz starszy – 85B, który był mieszkalnym

Tabl. XI. Grodzisko Dolne, pow. Leżajsk, stan. 22. Ceramika z obiektu 105

Taf. XI. Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk, Fundstelle 22. Keramik aus dem Objekt Nr. 105

Табл. XI. Гродзиско Дольное, пов. Лежайск, пам. 22. Керамика из объекта 105

obiektem z późnego okresu rzymskiego (?). Chata wczesnosłowiańska nakładła się w części na obiekt starszy, a w części „wychodziła” poza jego zarys. Ciekawa jest zmiana usytuowania pieca. We wszystkich innych chatach piece zajmowały narożnik północno-zachodni. W obiekcie 85A mamy okazały, gliniany piec podkowiasty w narożniku północno-wschodnim. Wydaje się, że jest to spowodowane tym, że w narożniku północno-zachodnim mamy ślady starszej konstrukcji piecowej (lub rozległego glinianego paleniska), funkcjonującej w ramach obiektu z okresu rzymskiego. Mogło to być powodem właśnie tej zmiany orientacji.

Osada wczesnosłowiańska ze stanowiska 22 bez wątpienia łączy się z identycznymi obiektami znanymi ze stanowiska nr 3 (J. Podgórska-Czopek 1991), oddalonymi o około 200–250 m w kierunku północno-wschodnim. W czasach odpowiadających około VI wiekowi była to zapewne jedna duża osada. Stan zaawansowania badań pozwala już w tej chwili uznać ją za jedną z większych na terenie Polski (por. zestawienia: M. Parczewski 1988).

Wczesne średniowiecze (około IX–X w.)

Jest to jeszcze jeden horyzont chronologiczny, reprezentowany tylko przez obiekt nr 105, który naruszył północno-zachodni narożnik obiektu 85A (chaty nr VI, ryc. 6). Był to płytki, sięgający maksymalnie 20 cm od poziomu odkrycia, owalny obiekt, o intensywnie czarnym wypełnisku ze skupiskiem kamieni (pozostałość po palenisku) w części zachodniej (fot. 8). Jest on zbliżony do tzw. obiektów wannowatych znanych z osad wczesnośredniowiecznych z okresu plemiennego (np. Bachórz, stan. 16 – por. M. Parczewski 1997, s. 208). Znaleziona w nim ceramika (tabl. XI) – 130 fragmentów naczyń, w tym ornamentowanych i wykonanych przy użyciu koła garncarskiego, pozwala na datowanie około IX–X wieku. Jest to zatem najmłodszy obiekt na stanowisku. Do tej pory nie znaleziono obiektów (i materiałów ruchomych), które można by było datować ogólnie na okres plemienny, a więc zajmujących pozycję pośrednią między chatami wczesnosłowiańskimi, a opisywanym obiektem nr 105. W tej sytuacji nie mamy podstaw do twierdzenia o ciągłości zasiedlenia osady w VI–X wieku, tym bardziej, że wszystkie chaty wczesnosłowiańskie noszą ślady gwałtownego zniszczenia przez pożar. Wydaje się raczej, że są to dwa odrębne horyzonty, przedzielone zapewne hiatusem osadniczym.

W podsumowaniu należy zaakcentować, że miejsce, które dziś określamy jako stanowisko nr 22 było intensywnie wykorzystywane w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Decydujące było atrakcyjne położenie na granicy dwóch stref ekologicznych – dużej doliny rzecznej i paralessowej wysoczyzny. Piaszczysta wydma zlokalizowana na krawędzi doliny niewielkiego cieku, spełniała wszelkie warunki do lokalizacji osad i obozowisk (a także cmentarzysk). Nie bez znaczenia było także położenie tego terenu na tradycyjnych ciągach komunikacyjnych ze wschodu na zachód doliną Wiśłoka i z południa na północ doliną Sanu. Opisywane stanowisko powinno być uznane za jedno z ważniejszych nie tylko w skali Polski południowo-wschodniej. Wiele problemów, które już teraz rysują się dość wyraźnie pozwala mieć nadzieję na istotny wkład w poznanie ogólnych procesów osadniczych tak ważnej kwestii jak zmiany kulturowe w środkowym okresie epoki brązu (schyłek kultury trzcinieckiej i powstanie tarnobrzeskiej kultury łużyckiej), wczesnej epoki żelaza (schyłek tarnobrzeskiej kultury łużyckiej) i w zaraniu wczesnego średniowiecza (schyłek osadnictwa okresu rzymskiego i pojawienie się materiałów wczesnosłowiańskich). Poza wszelką dyskusję jest wielka przydatność stanowiska w rekonstrukcji mikroregionalnych struktur osadniczych i charakterystyki kulturowej doliny dolnego Wiśłoka w wieloletnich odcinkach pradziejów i wczesnego średniowiecza.

Ze względu na wartość tego stanowiska, jak i na znaczny stopień zagrożenia zniszczeniem przez planowaną zabudowę i głęboką orkę, planowana jest kontynuacja badań. Ich program, to dążenie do w miarę jak największej zbadanej powierzchni, co umożliwi pełną rekonstrukcję chronologiczno-funkcjonalną.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Bukowski Z.
1977 *The Scythian Influence in the Area of Lusatian Culture*, Wrocław.
- Czopek S.
1996 *Grupa tarnobrzeska nad środkowym Sanem i dolnym Wiśłokiem – studium osadniczo-kulturowe*, Rzeszów.
- 1998a *Cmentarzysko kultury trzcinieckiej w Grodzisku Dolnym, woj. rzeszowskie na tle osadnictwa tej kultury nad środkowym Sanem*, „RPrzemyski”, t. 34, z. 3, Archeologia, s. 57–66.
- 1998b *Kamień-brąz-żelazo. Archeologia Polski południowo-wschodniej*, Rzeszów.
- 1998c *Z badań nad osadnictwem kultury trzcinieckiej w Polsce południowo-wschodniej*, [w:] „Trzciniec” – system kulturowy czy interkulturowy proces?, Poznań, s. 149–160.
- 1999 *Pradzieje Polski południowo-wschodniej*, Rzeszów.
- 2000 *Aus den neusten Forschungen über die Trzciniec-Kultur in Sudostpolen*, [w:] *A Turning of Ages (Im Wendel der Zeiten)*, Kraków, s. 173–189.
- Czopek S., Podgórska-Czopek J.
1999 *Osada wczesnosłowiańska w Grodzisku Dolnym w świetle dotychczasowych badań (1996–1997)*, [w:] *Na granicach antycznego świata*, Rzeszów, s. 333–346.
- Ginalski J.
1991 *Ostrogi kabłąkowe kultury przeworskiej. Klasyfikacja typologiczna*, „Prz. Arch.”, t. 38, s. 54–84.
- Godłowski K.
1977 *Materiały do poznania kultury przeworskiej na Górnym Śląsku (część II)*, „Mat. Star. i Wcz.”, t. 4, s. 7–237.
- Kokowski A.
1995 *Grupa masłomecka. Z badań nad przemianami kultury Gotów w młodszym okresie rzymskim*, Lublin.
- Madyda-Legutko R.
1977 *Sprzączki i okucia pasa na ziemiach polskich w okresie rzymskim*, „Mat. Star. i Wcz.”, t. 4, s. 351–413.
- Miśkiewicz J., Węgrzynowicz T.
1974 *Cmentarzysko kultury łużyckiej z Kosina, pow. Kraśnik (stanowiska I, II, III)*, „WA”, t. 1, s. 131–204.

- Morawiecki L.
1999 *Napływ i obieg denarów rzymskich w dorzeczu Wisłoka i Sanu*, [w:] *Na granicach antycznego świata*, Rzeszów, s. 75–90.
- Moskwa K.
1962 *Późnołużyckie cmentarzysko ciałopalne na stanowisku 2 w Grodzisku Dolnym pow. Leżajsk*, „WA”, t. 28, s. 308–329.
1976 *Kultura łużycka w południowo-wschodniej Polsce*, Rzeszów.
- Parczewski M.
1988 *Początki kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce. Krytyka i datowanie źródeł archeologicznych*, Kraków.
1995 *Trzynasty sezon badań wykopaliskowych w Bachórze na stanowisku 16*, „MSROA”, t. 18, s. 195–209.
- Podgórska-Czopek J.
1991 *Materiały z wczesnosłowiańskiej osady w Grodzisku Dolnym, stan. 3, woj. Rzeszów*, „Archaeoslavica”, t. 1, s. 9–60.
1996 *Lokalizacja osady wczesnosłowiańskiej w Grodzisku Dolnym stan. 3, pow. Leżajsk*, „Archaeoslavica”, t. 3, s. 147–148.
- Tempelmann-Maczyńska M.
1985 *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der drühen der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, *Römisch-Germanische Forschungen*, B. 43, Mainz.
- Thomas S.
1960 *Studien zu den germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit*, „Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege”, t. 8, s. 54–215.

Sylwester Czopek, Joanna Podgórska Czopek

Multikulturelle Fundstelle Nr. 22 in Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk – Zusammenfassung der Forschungsergebnisse der in den Jahren 1996–1999 durchgeführten Ausgrabungsarbeiten

Zusammenfassung

In den Jahren 1996–1999 hat man großzügig angelegte Ausgrabungsarbeiten auf der Fundstelle in Grodzisko Dolne, Kreis Leżajsk durchgeführt. Insgesamt hat man eine Fläche von 15 Aren untersucht, wobei man 105 Objekte und eine große Sammlung der beweglichen Quellen (13.980 Keramikfragmente, 233 Artefakten sowie Bekleidung und Tierknochen) exploriert hat. Bisherige Materialien lassen eine These aufstellen, daß wir auf dieser Fundstelle, die sehr groß ist (ein paar qkm), mit ein paar chronologischen Horizonten zu tun haben.

I – Endphase des Paläolithikums und Mesolithikums – Feuersteinmaterialien weisen darauf hin, daß hier eine spätpaläolithische und mesolithische (wahrscheinlich das jüngere Mesolithikum, bezogen auf atlantische Phase) Lagerstätte war.

II – Trzciniec-Kultur aus der älteren Bronzezeit – Skelettgräberfeld (bisher hat man 4 Gräber lokalisiert) und Spuren einer Lagerstätte.

III – Tarnobrzeg-Gruppe – Siedlung aus der frühen Eisenzeit (III, jüngste Phase dieser Kultur), vertreten durch kleine, runde und ovale Wirtschaftsgruben und relativ große

Sammlung der beweglichen Quellen – Keramik, Fragment eines Bronzearmbandes und zwei gut erhaltene Nagelohrringe.

IV – Przeworsk-Kultur – Siedlung, bezogen auf die jüngere Römische Kaiserzeit mit erhaltenen Wohn- und Wirtschaftsobjekten und interessanter Sammlung von beweglichen Quellen (Glasperlen, eiserne Fibel, Hornkamm, eiserner Sporn, Messer, Domicjan-Denar).

V – Frühslawische Kultur aus der Anfangsphase des Mittelalters (vor allem VI Jh.), vertreten durch sechs Halberdhütten mit Öfen in den Ecken, ein paar Wirtschaftsgruben, Keramik und sogenannte „Brötchen“, die für Prager-Kulturprovinz charakteristisch sind.

VI – Frühmittelalter – IX–X Jh, repräsentiert durch ein wannenförmiges Objekt.

Die Fundstelle Nr. 22 in Grodzisko Dolne gehört zu den wichtigsten, in den letzten Jahren in Südostpolen untersuchten, Fundstellen, und scheint auch von besonderer Wichtigkeit zu sein, wenn es um Erkenntnis der Besiedlungs- und Kulturprozesse am unteren Wisłok geht. Man plant die Fortsetzung der Forschungen.

Сильвестр Чопэк, Иоанна Подгурска-Чопэк

Многослойное поселение № 22 в Гродзиске Дольном, пов. Лежайск – итоги исследований 1996–1999 гг.

Резюме

В 1996–1999 гг. велись широкомасштабные археологические исследования на памятнике № 22 в Гродзиске Дольном, пов. Лежайск. Изучена поверхность площадью 15 аров, где выявлено 105 объектов и по-

казательный комплекс находок (13.980 фрагментов керамики, 223 индивидуальные находки, а также обмозка и кости животных). Обнаруженные материалы и обследования позволяют говорить о существовании несколь-

ких хронологических горизонтов, выступающих на рассматриваемом памятнике, который является очень обширным (несколько гектаров).

I – поздний палеолит и мезолит – кремневые артефакты указывают на функционирование в этой местности позднепалеолитической и мезолитической стоянки (вероятнее всего, эпохи позднего мезолита, относимого к атлантическому периоду).

II – тжинецкая культура раннебронзового периода – грунтовой могильник (до сих пор зафиксировано 4 погребения) и следы стоянки.

III – тарнобжегская группа – поселение раннежелезного времени (III, наиболее поздняя фаза этой культуры), массово представлена небольшими круглыми и овальными хозяйственными ямами и вещевым материалом – керамика, фрагмент браслета и две очень хорошо сохранившиеся гвоздевидные серьги.

IV – пшеворская культура – поселение поздне- римского времени с сохранившимися жилищными со-

оружиями и хозяйственными постройками, а также интересным комплексом находок (стеклянные бусины, железные застёжки, костяной гребень, железная шпора, ножи, денарий Домициана).

V – раннеславянская культура начала раннего средневековья (главным образом, VI век) представлена шестью четырехугольными полуземлянками с печами в углах, несколькими хозяйственными ямами, керамикой и т.н. «хлебцами», характерными для т.н. пражской культурной провинции.

VI – раннесредневековый период – около IX–X века, представлен одним объектом т.н. корытообразного типа.

Памятник № 22 в Гродзиске Дольном принадлежит к группе очень важных памятников, исследуемых в последние годы на территории юго-восточной Польши, и представляется ключевым в познании многих поселенческо-культурных процессов на нижнем Вислоке. Планируется продолжение исследований.